

LONDON, 4. SEPTEMBRA 1974

LETO XXVII. ŠTEV. 420 - 421.

NIXONOV ODSTOP

Po vsem svetu se je o odstopu predsednika Nixona mnogo pisalo. Tudi naš list objavlja danes članek našega dopisnika. Kot Slovenci ne mislimo soditi o ameriških notranjih zadevah. Radi bi pa opozorili naše tovariše na pomemben nauk, ki ga utegnejo spregledati. Mislimo namreč na tovariše novinarje in politike in vse druge v Jugoslaviji, ki učeno komentirajo o prepletu interesov močnih skupin v Združenih državah Amerike, pozabljajo pa na najbolj očiten in pomemben nauk, ki izhaja iz te zadeve.

Ta nauk je, da je najmočnejši mož najmočnejše sile v svetu podložen zakonom in da ga je na urejen način mogoče zamenjati. Morda se vam, tovariši, zdi to samo po sebi umevno, kajti na zapadu sploh, v ZDA pa še posebno, mnogo govore o vladi zakona, ki je za vse enak in velja za vse. Treba pa je le pomisliti na razmere v ljudskih demokracijah in socialističnih deželah, da zablesti pomen tega dogodka v vsej izrednosti. Tako smo v Jugoslaviji imeli Rankovića, ki je kršil zakone, pa se mu nobeno sodišče ni upalo postaviti po robu. Ali si lahko zamislite, tovariši, da bi vrhovno sodišče zahtevalo od Rankovića, naj izroči trakove s posnetki Titovih in Kardeljevih pogovorov, ki so jih na skrivnem snemali agenti pod njegovim poveljstvom? In Ranković ni bil predsednik, ampak le nekdanji notranji minister.

Še lepši primer je striček Stalin, ki je teptal zakone po mili volji in je dal ubiti tisoče, milijone ljudi. Ali si je kdo od tistih nesrečnežev lahko skliceval na zakon? Solženicin zabeleži zgodbo o Rusu, obsojenem na 20 let prisilnega dela. Oficir NKVD ga je vprašal, kaj neki je storil, da je dobil tako hudo kazen. "Nič, prav nič," je odgovoril obsojeni. "Lažeš. Za prav nič je kazen pet let," ga je zavrnil oficir. Tako se je delalo v prvi socialistični državi na svetu. Danes se dela le malo drugače. In vsa sovjetska oblast ni bila sposobna, da bi Stalina odstavila. Ni bilo zakona, ki se mu Stalin ne bi bil smejal v brk. Ni bilo sodišča, ki bi ga poklicalo na odgovornost. Ni bilo postopka, po katerem bi začeli preiskovati njegovo krivdo. Ni bilo načina, da bi ga odstavili in mu sodili. Tako je bilo v državi, kjer naj bi vladal delavski razred. Tudi Gottwalda in Rakosija ni bilo mogoče poklicati na odgovornost, kljub grehom, ki so jima jih kasneje pripisovali. In kdo se upa poklicati na odgovornost Brežnjeva?

Tito je seveda po vašem mnenju, tovariši,

vzvišen nad vsakim dvomom, zato nima smisla razpravljati o tem, da tudi on ni nikomur odgovoren in da ni rednega načina, kako bi ga odstavili, če bi kaj zagrešil. Takega načina ni niti za manjše živine. In če se bo Titov naslednik razvil v malega Stalina, se bo marsikomu od vas, tovariši, otepalo, da ni načina, s katerim bi uveljavili zakon proti volji enega moža. To je velika razlika med tistim, čemur pravite socialistična demokracija, in tistim, kar je demokracija. Eno je nasilje, drugo je vlada zakona. Pri vas se bohotijo tirani in voditelje odstavite lahko samo s silo. Tukaj pa imamo redno določeno pot, po kateri voditelje lahko zamenjamo. Voditelje voli ljudstvo, a tudi po izvolitvi niso vzvišeni nad zakoni, temveč se jih po zakonu lahko tudi odstavi. Kljub vsem pomanjkljivostim je ta ureditev veliko bolj vredna človeka kot tista, ki ste jo vi upeljali, tovariši.

PROLETARČEVO POCENI ŽIVLJENJE?

Ko smo zaključevali redakcijo današnje številke, smo zvedeli za hudo železniško nesrečo v Zagrebu, v petek 30. avgusta. Ta je terjala vsaj 124 človeških življenj in veliko ranjenih. Medtem ko jugoslovanske oblasti preiskujejo vzroke za to nesrečo, je jugoslovanski javni tožilec obtožil oba vlakovna voznika za malomarnost, ki da je ogrožala javno varnost in lastnino.

Ob tej nesreči nam pohite misli v začetek tega leta, ko smo v KLICU brali razpravljanje posebnega dopisnika o letalski nesreči na Krku leta 1971, in v maj, ko nam je isti dopisnik kritično orisal letalsko nesrečo pri Titogradu lani septembra meseca. Iz obeh člankov je bilo jasno videti ne samo malomarnost neposredno vključenih v obe nesreči, ampak da leži dober del krivde tudi v upravno političnem sistemu, ki dopušča, bolje: ki vzpodbuja ali pa morda celo naroča, da se o takih nesrečah ne razpravlja javno, kar je seveda voda na mlin novih nesreč, ker se na ta način nikoli ne odstranijo vzroki takega stanja. Januarski dopisnik je tedaj zapisal, da je treba nesreče temeljito in javno raziskati, kjer mora iti za to, da bodo našli krivde in jih kaznovali, obenem pa - in to je dolgoročno najbolj važno, - da bodo do potankosti raziskali vzroke in ugotovili, kako bi se jim mogli v bodoče izogniti. "Javna razprava pomeni zagotovilo, da ne prikrijejo ničesar neprijetnega, kar sicer morda škoduje ugledu preživelih, a utegne terjati nove žrtve, če ne pride na dan," je bilo zapisano v januarskem KLICU.

Tudi to pot bomo zelo skrbno spremljali razvoj dogodkov in se ne bomo pomišljali povedati svojega mnenja, ko bodo objavljeni izidi preiskave.

UREDNIŠTVO.

ALI ŽAGA VEJO?

Letošnja politična pomlad na Balkanu se je začela z izjavo Todorja Živkova, predsednika komunistične Bolgarije, da se njegova država želi vključiti ne samo gospodarsko marveč tudi politično, kulturno in vojaško v sovjetsko življenje. Ni popolnoma jasno, ali je Živkov s tem mislil, naj bi Bolgarija postala 16. sovjetska republika ali ne, a je končno vseeno. Govora je bilo celo o tem, da je sovjetska vlada zahtevala od Romunije, naj da na razpolago koridor, ki bo povezal sovjetsko Moldavijo z bolgarsko Dobrudzo. Poročilo o takem koridorju se zdi nekoliko pretirano, vendar ima Sovjetska zveza vse možnosti, da je povezana z bolgarskimi pristanišči preko Črnega morja. V nekem smislu priključitev Bolgarije Sovjetski zvezi ne bi dejansko mnogo spremenila, bi pa psihološko poudarila, da je Sovjetska zveza obšla Romunijo, stremečo k neodvisni zunanji politiki, in prišla naravnost na jugoslovansko in grško mejo, kjer bi mogla začeti tudi z ozemelskimi zahtevami, če bi se postavila na stališče, da so Makedonci preprosto Bolgari. Ob tistem času se je Sovjetska zveza tudi še na vse kriplje trudila, da bi ob primerni spremljavi napadov na grške polkovnike izluščila iz NATA Turčijo.

Turčija in Grčija sta si bili medtem v laseh že zaradi podmorskih nahajališč nafte v Egejskem morju med številnimi otoki in turško kopnino. Nato je prišla velepolitična poteza odstavitve Makariosa in prevzema oblasti po grški ciprski milici, ki je bila gotovo pod vodstvom oficirjev iz Grčije. Težko je uganiti, za kaj je pravzaprav šlo: nedvomno je, da sta se dve grški frakciji spopadli med seboj - ena, ki je bila za takojšnjo združitve z Grčijo, oziroma za združitve takoj, ko bi bila izvedljiva, in druga, ki je oklevala, ker ji ni bil všeč polkovniški režim, a morda tudi, ker je Makariosu uga-jalo biti prezident. Obe grški frakciji sta bili kaj malo priljubljeni pri ciprskih Turkih. Po pogodbi o neodvisnosti Cipra in ustavi bi morali biti Turki udeleženi na oblasti, a so jih Grki držali več ali manj v karanteni ter izjavljali, da so potrebne ustavne spremembe. Kdo je prišel na briljantno idejo, da je postavil na mesto Makariosa Samsona, znanega bolj kot patološkega morilca kakor pa patriotičnega borca za svobodo izpod Britancev, ni jasno. Morda grški polkovniki v svoji polkovniški modrosti.

Nekateri pravijo, da ga je skupaj z oficirskim udarom zorganizirala ameriška CIA, vendar se zdi skoro neverjetno, da bi se CIA postopila takih stvari brez pravega smisla. Res pa je, da je bila ameriška politika v pogledu Grčije precej nespametna. Trdijo, da se je John Kennedy obrnil proti izvoljenemu ministrskemu predsedniku Karamanlisu, ker mu je bil premalo "liberalen". To je bilo ob istem času, ko se je ameriška administracija, ki je koketirala z levico, lotila Bao-daja v Vietnamu in začela pritiskati na italijanske krščanske demokrate,

naj "odpro" politiko proti levi, in je kasneje v obeh primerih dobila iz krajcarja drobiž. Podobno tudi v Grčiji: tam so ob sodelovanju kraljice Friderike in obeh Papan-dreov spravili z oblasti koservativne radikale, nakar se je grška politika začela vedno bolj zapletati. Papandreou mlajši, Andrej, je vzdrževal tedaj stike s CIA in v vojski organiziral levičarske oficirje. Končno so najprej generali, nato polkovniki pomedli z vsem skupaj in začeli vladati po svoji pameti. Kolikor je bila CIA res zapletena na Cipru, je mogoče skušala podpreti majavi polkovniški režim z uspehi na tem otoku sedaj zato, da obdrži vsaj nekaj stabilnosti.

Turki, ki so se tako in tako težko prenašali postopek s svojimi rojaki na Cipru, so sedaj posegli vmes in seizkricali pri Kyreniji. Namen turške intervencije se zdi, zagotoviti turškim Ciprčanom teritorij, tako da bi si mogli izsiliti pravice, ki jim gredo po pogodbi o neodvisnosti. Ecevit, turški ministrski predsednik, pravi, da bodo Turki in Grki lahko živeli po vsem otoku in da je mogoče vsaj do neke mere razpravljati o tem, kakšen del otoka, naj bo pod upravo turških Ciprčanov. V načelu se ta rešitev zdi pravična. Toda Turki so pri tem svojem podjetju nastopili z brezobzirnostjo in neusmiljenostjo, ki je njihovim političnim in vojaškim nastopom lastna. Kažejo več ali manj, da jim je vseeno, kaj pravi svetovno javno mnenje. Ko so zadnje čase grški Ciprčani začeli groziti z gverilo, so turški komandanti odgovorili, naj kar poskusijo, češ da oni niso Britanci in da bo gverile kmalu konec.

"VEN Z AMERIKANCI"

V vsej tej zmedi se je britanski zunanji minister Callaghan trudil, da bi grškega in turškega zunanjega ministra in predstavnike obeh skupnosti na Cipru obdržal pri konferenčni mizi. Američani so ga po vsej verjetnosti pri tem podpirali. Vendar je protiameriško razpoloženje tako močno in imajo Amerikanci pogosto tako nesrečno roko, da so se sedaj raznesle govornice, da so se Amerikanci postavili na turško stran in da so celo za delitev Cipra. Vse to je precej neverjetno, toda zadostovalo je, da se je vsa grška furija - jeza nad samimi seboj in drugimi - znesla nad Amerikance. Vsakdo je lahko videl na televiziji razjarjene patriotične demonstrante v Atenah, kako strastno in zamaknjeno kričijo: "Americans out!" Pri tem patriote - seveda vse bolj preračunano - podpira grška levica.

Mogoče je le ugibati, zakaj je ameriška diplomacija v spopadu okoli Cipra odpovedala, medtem ko je imel Kissinger skoro neverjetne uspehe na Srednjem vzhodu. Komaj si je mogoče misliti, da je bil spretni diplomat ki sedaj sedi v State departmentu, brezbržen do turško-grškega spora, saj bi lahko pognal v zrak tudi za sedaj še občutljivo premirje med Arabci in Izraelom. Ali bi bil morda pravilen sklep, da je novi Metternich v Washingtonu uspešen, kadar gre zgolj za močanske prijeme, za pogajanja z drugimi velesilami ali preprosto prenehanje vojaških operacij, da pa odpove, kadar gre za bolj delikatne stvari? Grkom in Turkom more pomagati samo, kdor ima občutek za pravičnost in nepravičnost, za razpoloženje širokih krogov. Dozdaj

je Kissinger ustavil vojno v Vietnamu in na Srednjem Vzhodu in poglobil ameriške stike z vladama Sovjetske zveze in Maocetungove Kitajske. Dosegel je pomirjenje, ne pa miru.

Karamanlis je preveč izkušen, da bi se vdal strastem, toda računati mora z razpoloženjem v Grčiji. Zato je napovedal izstop Grčije iz vojaške organizacije NATA, pravzaprav po vzgledu Francozov. Ni verjetno, da bi Karamanlis v bistvu skušal spremeniti politiko, ki jo je pravzaprav sam uvedel pred desetimi in več leti. Seveda tudi osebno nad Amerikanci ne more biti navdušen in se je umaknil v azil v Pariz, toda po drugi strani se pač mora zavedati, da za Grke pri Sovjetih ni kruha. Menda sploh kljub vsemu antiamerikanizmu v Atenah razpoloženje ni šlo v prid sovjetskega prijateljstva. Pravijo, da bi bilo za to preveč očitno, da je Sovjetska zveza najprej podpirala Turke, nato pa se je nenadno obrnila v prid Grkom, ko se je pokazalo, da bi se na ta način morda le lahko vključila.

Trenutno uživa Karamanlis velik ugled, saj se Grki zavedajo, da je prevzel vlado v zelo težavni situaciji, ki so jo zakrivali prejšnji rešitelji naroda - polkovniki. Toda ali bo Karamanlis uspel ohraniti ta položaj, ali mu ga bo omajala metežna levica, je težko uganiti naprej. Vsekakor se je v Atene že vrnil Papandreou mlajši, ki je, kot vse kaže, sedaj še bolj nezrel, kot je bil pred desetimi leti. Prav zaradi tega bo morda imel veliko vpliva med nepremišljeno mladino, ki bo tudi dovolj glasna, da bo videti, kot da je za njim večja sila kot kakršna bo zares. Svoje delovanje je Papandreou začel s tem, da je Karamanlisa obtožil, da je prišel na vlado s pomočjo Amerikancev in seveda CIA, da bi "politiziral" diktaturo. Ko je videl, da to njegovo geslo nima uspeha, ga je zavrgel, toda nedvomno bo rovaril dalje. Ko je bil v Združenih državah - ima ameriško državljanstvo in je predaval na univerzi v Berkeleyu - se je nalezel novo - levičarskih idej, to se pravi ni komunist, a ima v marsikaterem pogledu še bolj zmešane nazore. Seveda je takoj začel tudi s propagando za popolni izstop iz NATA in za neuvrščenost.

"TITOVA INTERVENCIJA"

Tu šele pridemo pravzaprav do vprašnja v naslovu. Komaj se je pokazalo, da ima NATO v Grčiji težave, že se je na prizorišču pojavil Titov odposlanec Miloš Minić. Težko je uganiti, kaj je pravzaprav hotel. V jugoslovanskemu interesu bi bilo, da se Grčija in Turčija kar najprej pomirita in dogovorita, ker bi bil sicer oslabilen južni bok obrambe proti edinemu resničnemu sovražniku jugoslovanske neodvisnosti: Sovjetski zvezi. Pozabiti ne smemo, da sta Grčija in Turčija leta 1954 celo sklenili obrambni balkanski pakt z Jugoslavijo, ki pa so ga enostavno pozabili, ko se je Tito spet začel dogovarjati s Hruščevim in drugimi. Po dvajsetih letih je ta pakt priminul prav letos avgusta. Toda Titov realizem kaj kmalu odpove, kadar gre za njegov komunizem in neuvrščenost. Prav lahko je mogoče, da bodo titovci skušali spraviti Grke iz zahodne zveze in s tem oslabil svoj lastni položaj in seveda položaj nas vseh.

Tolažilno je pač, da je šel Minić tudi v Ankaru, toda nihče ne more vedeti, kaj bo v sedanjih razmerah Titu padlo v glavo. Na Cipru propagira enotno vlado brez razumevanja za turške težnje, verjetno pač ker podpira svojega neuvrščenega prijatelja Makariosa, ki je pomagal skuhati sedanjo kašo s svojo brezbriznostjo, da se milo izrazimo, do turških Ciprčanov. Sumljivo je tudi, da se Sovjeti sami očitno prizadevajo zveliči Tita ali njegove prijatelje v razgovore o turško-grškem sporu. Potem ko so ženevska pogajanja propadla zaradi turške brezobzirnosti so Sovjeti predlagali, naj bi se začela nova pogajanja, ki bi se jih udeležili poleg prizadetih tudi vsi člani Varnostnega sveta in povabljeni neuvrščeni. Na ta način bi Titov zastopnik prav lahko prišel do poteze in začel po Titovem naročilu podpirati Sovjetske poskuse, razdreti južno fronto NATA, kar bi seveda koristilo komunizmu, ne pa Jugoslaviji ali celo Titu samemu. Toda Tito v svojem sovraštvu do "kapitalizma in imperializma" pač rad žaga vejo, na kateri on sam in njegova neuvrščena politika sedita.

Sicer pa ne gre pozabiti, da je bil jugoslovanski predlog za ciprsko konferenco še bolj drastičen kot sovjetski, sodelovalo naj bi pet stalnih članic Varnostnega sveta in en neuvrščen (kajpak Tito sam). Tako bi imeli v taki konferenčni sestavi kar tri komuniste...

Zabeležimo lahko, da je kaj malo verjetno, da bi Titova samomorilna politika uspela, tudi če bi jo zares skušal uveljaviti. Medtem ko grška vlada negoduje nad NAT-om, si na vse načine prizadeva, da bi okrepila sodelovanje z Evropsko gospodarsko skupnostjo. Tako ostajajo odprta vsaj še ta vrata za stik z zahodnim svetom. Sicer pa niti ni povsem nemogoče, da se bodo Grki in Turki nazadnje vendarle dogovorili. Te dni je menda turški predsednik Koruturk naslovil na Grke poslanico s predlogom, da bo za oba naroda najboljša, če se pomirita, kot sta se pomirila tudi po medsebojni vojni v dvajsetih letih.

Oče na sestanek partije - sin v cerkev k veroučni uri....

"Zavedati se moramo, da bo bitka za nadaljevanje naše revolucije dolgotrajna in v mnogočem odvisna od tega, ali bo mlada generacija sprejemala vpliv zveze komunistov ali pa bodo vpliv nanjo pridobile druge sile"; tako je na kratko označil najhujši problem komunistov v Sloveniji njihov predsednik France Popit na tretji mladinski polletni politični šoli. Da bi temu odpomogli, so uvedli s septembrom v vse srednje šole nov učni predmet "Samoupravljanje s temelji marksizma". Ta predmet ima poleg "izobrazbenih izjemno pomembne vzgojne smotre. Ti smotri terjajo posredovanje učne snovi tako, da jo bo učenec doživljal kot pomembno vrednoto, ki ga osebno bogati, plemeniti in svetovno nazorsko osvešča, hkrati pa vzbuja v njem hotenje, da se tudi sam bori za izgradnjo socialističnih samoupravnih odnosov", je bilo zapisano v navodilih k učnemu načrtu. Tako so slovenske šole dobile "novi veronauk". Napovedujejo pa ga tudi že za osnovne in visoke šole. (ds)

BO TITO SPREVIDEL?

CIRIL ŽEBOT

Skoraj bo minilo tri leta, odkar je centralistični udar v Karadjordjevem 1. decembra 1971 odstranil hrvaško politično vodstvo, in dve leti od tega, ko se je podobno zgodilo tudi v Srbiji, Sloveniji in Macedoniji. Čeprav se je od teh nasilnih sprememb dosti pisalo, niso njih značilnosti, vzroki in posledice bili zadovoljivo pojasnjeni. Tri leta udarnega režima nudijo več gradiva za zajetnejšo presojo.

REŽIM "STARE GARDE"

Režim, ki se je izoblikoval iz Karadjordjevega udara, je bil povšalno označen po njegovih vodilnih nosilcih kot režim partijske "stare garde", to je tiste usedline v partiji, ki je konservirala boljševiske prvine predvojne partije. Pri tem je treba upoštevati, da je čas "stare garde" številčno zelo razredčil. Mnogo jih je pomrlo, njeno kominformsko krilo je bilo likvidirano. Ranković je bil odstavljen, dosti jih je oslabilo in uživajo politični pokoj v Zvezi borcev ali v Svetu federacije. Od splošno poznanih vodilnih boljševiskih veteranih sta ostala na današnjem vrhu le še Edvard Kardelj in Vladimir Bakarić. Nekaj jih je ostalo aktivnih na nižjih položajih, kot na primer Sergej Kraigher v Sloveniji.

Bolj točno je, če sedanji režim označimo z imenom "stare garde" ne toliko po njegovi osebnostni sestavi kot v smislu sedanje strukture in vloge partije. Partijo so ponovno osredotočili v njeni beograjski centrali, posebno v novem Izvršnem biroju, in tako centralizirana partija je ponovno privzela vlogo neposrednega političnega odločanja. Za krilatico ponovno oživiljena boljševiskega načela "demokratskega centralizma" v partiji se skriva obnovljena diktatura centralnega partijskega vodstva nad celotno partijo, državo in družbo. Za izvrševanje te trojne diktature si je preživelo jedro "stare garde" privzelo kot pomočnike mlajše protežirance iz vrst partijskih aparčnikov, kot jih najbolj vidno simbolizira sekretar Izvršnega biroja Stane Dolanc. Poleg tega je v centralno partijsko vodstvo in v centralni državni aparat bilo privzetih tudi več generalov, pri čemer ni pozabiti, da je zaradi partizanskega načina prehoda v povojno partijsko oblast generalski vrh vojske v glavnem ohranil staropartijsko kontinuiteto.

USODA SAMOUPRAVLJENJA

Restavracija "demokratskega centralizma" je močno omejila avtonomijo republik in vlogo samoupravljanja, ki sta bili najbolj poudarjeni značilnosti petletnega razdobja liberalizacije po padcu Aléksandra Rankovića leta 1966 do udara v Karadjordjevem decembra 1971. Sedanji režim neposredne partijske oblasti je oslabil težko priborjeno samostojnost republik s tem,

da je podredil s čistkami ohromljena partijska vodstva v republikah okrepljenemu centralnemu vodstvu partije v Beogradu.

Močno je prizadet tudi skupščinski sistem "socialistične demokracije." Nova ustava je sicer primerno skrčila število skupščinskih zborov v občinah, republikah in zvezi od petih na tri oziroma dva in v obeh zveznih zboreh uvedla načelo republiške paritete, obenem pa zmanjšala njih političen pomen, tem, da jih poslej namesto stalnih in poklicnih "poslancev" sestavljajo menjajoči še nepoklicni "delegati" delovnih organizacij in panog ter krajevnih skupnosti. Predolgo bi se zavleklo vsaj približno razložiti ta "delegatski sistem" za občinske, republiške in zvezno skupščino. Za namen tega sestavka zadostuje samo še omeniti, kako "delegati" kandidirajo in volijo oziroma menjujejo. Kandidate za "delegati" v skupščinah na vseh treh stopnjah določi "dogovor družbenopolitičnih organizacij v okviru Socialistične zveze." Poleg tega imajo občinske in republiške skupščine eno zbornico (izmed treh) - Družbenopolitični zbor - ki je kar neposredno sestavljen iz vodstev "družbenopolitičnih organizacij" in ti Družbenopolitični zbori v občinskih oziroma republiških skupščinah tudi volijo "delegati" za republiške oziroma zvezno skupščino. Tako je že sama ustava podrobno poskrbela za popolno partijsko kontrolo nad celotnim skupščinskim sistemom. Nobene nevarnosti ni več za ponovitev kake neprijetne "akcije 25 poslancev" :

Novi režim paralizira vlogo samoupravljanja v vodenju gospodarstva in družbenih služb. Nova ustava formalno osredotoča samoupravljanje v tako imenovane temeljne organizacije združenega dela (TOZD). Ker pa ta niso podjetja, temveč njih sestavine, je z novim sistemom vnešena zmeda in nasprotstva v vodenje podjetij. To naj bi oslabilo toliko obrekovano "odtujeno" moč podjetniških strokovnjakov ("tehnokratov"), in tako tudi v gospodarstvu okrepi vpliv partijskih organov. Podobno velja za delovne organizacije in interesne skupnosti v "negospodarski" sferi. Gmotne posledice te partijske politizacije se že kopičijo. Stari problemi visoke inflacije, plačilne nelikvidnosti, nizke produktivnosti, zunanje prezadolženosti in politične uravnilovke rezultatov poslovanja med sposobnimi in nesposobnimi so se močno zaostriili; Jugoslavija ima sedaj n. pr. stopnjo inflacije, ki je trikrat večja kot v zahodni Evropi.

Tudi na področjih šolstva, kulture in splošnega družbenega ozračja se bolj in bolj čuti vsiljevanje marksistične indoktrinacije in partijske izključnosti. Nezaupanje, zagrenjenost in splošna resignacija znova zastrupljajo vsakdanje odnose med ljudmi.

VZROKI IN RAZLOGI REAKCIONARNIH SPREMENB

Nekareri se še vedno sprašujejo, ali je "stari gardi", podprti od "vojske", uspelo Tita prisiliti nazaj v partijsko diktaturo ali pa jo je on sam hotel. Titova povečana aktivnost v zadnjih treh letih, njegovi številni govori in izjave v prid teh sprememb ne dovoljujejo domneve, da se je vse to vršilo proti njegovi volji. Nasprotno. Mnogo bolj je upravičena domneva, da se brez Titovega

neposrednega posega in stalne opore sedanji režim ne bi mogel uveljaviti. Še več. Znaki so, da je samo Titov izredne osebni prestiž obdržal na vajetih večino v partiji in izven nje, ki je do decembra 1971 optimistično podpirala "liberalni" režim sedaj odstranjenih republiških vodstev.

Vprašanje, ki ostane, je torej: zakaj se je Tito odločil za politično restavracijo "stare garde"? V odgovor se ponujajo trije sovpadni razlogi. Prvič, v razdobju samoupravne "liberalizacije" je partija sistematično izgubljala kontrolo na vseh področjih, kjer so se razvijale samoupravne strukture. Drugič, ustavne spremembe iz junija 1971 so, posebno na Hrvaškem, okrepile centrifugalne sile v republikah in s tem ogrozile zvezno skupnost. Tretjič, zaradi Titove visoke starosti je bilo potrebno hitro poskrbeti za novo konsolidacijo partije in njenega režima, da jih morebitni Titov odhod ne bi doletel nepripravljene. V tej zvezi je bilo slišati še dodatni argument, da bi nekonsolidirana partija in režim ob Titovem odhodu utegnile služiti kot dobrodošla pretveza za sovjetsko intervencijo; restavracija režima "stare garde" v okviru boljševeškega "demokratskega centralizma" naj bi nudila dodatno ideološko - politično zavarovanje proti taki intervenciji.

RAZLOGI NE DRŽE

Nobeden od teh razlogov ne drži, ako jih skrbno premislimo. V smislu veljavnega programa in statuta partije vse do njenega letošnjega kongresa ni bil funkcija partije, da bi njeni osrednji organi neposredno obvladovali področja, na katerih se je razvijalo samoupravljanje. Da pa je partija obvladovala oblast in vso mero-dajno politiko, kjer so se določali pogoji in meje družbenega samoupravljanja in osebnih svoboščin, o tem ni bilo dvoma. Tudi relativna avtonomija republiških partij je bila povsem v skladu s takrat veljavnimi partijskimi statuti in dogovori.

Tudi razlog o razbohotenju "centrifugalnih" sil v republikah in o nevarnosti za bodočnost Zveze je brez podlage. Ustavne spremembe junija 1971 so jasno določile nove zvezne odnose, v katerih naj bi republike imele "izvirno suverenost", skupno dogovorjene in ustavno določene zadeve na zvezni ravni pa naj bi se urejale na podlagi enakopravnega sporazumevanja. To je vsekakor bila globoka sprememba, ki je bila napravljena po dolgoletnih izkušnjah z zasovražanim centralizmom, na podlagi sporazumne odločitve na vrhovih partije. Izvajanje novih ustavnih odnosov bi že zaradi njih novosti brez dvoma bilo zvezano z večjimi začetnimi težavami, ki bi jih bilo treba potrpežljivo premagovati. To so vsi vedeli prav tako kot so si bili edini, da druge poti v prostovoljno zvezno sožitje sploh ni bilo in je ni. Prav to edino pot pa je preprečil centralistični udar v Karadjordjevem, ne "liberalni" republiški prvaki Kavčič, Tripalo, Nikezić in Cervenkovski, ki jih je udarniški režim odstranil.

Najšibkejši pa je razlog da je režim "stare garde" bil potreben zaradi konsolidacije prehoda v postotivsko dobo. Režim "stare garde" je nasilni režim

manjšine. ne le v Zvezi in republikah, temveč tudi v partiji sami. Ta režim se je mogel uveljaviti le zaradi Titovega osebnega prestiža. Ko ne bo Tita, ki temu režimu sedaj daje videz legitimnosti in efektivnosti, se bo sta v hipu razgalili njegova nasilna narava in manjšinska slabost. Kako naj bi torej režim, ki živi le po milosti Tita, le-tega nadomestil, ko njega več ne bo? Morda bo prav popolna nelogika tega ključnega argumenta končno prepričala Tita, da edino-le resnični sporazum med pravimi predstavništvii narodov in republik lahko zagotovi bodočnost njih zveznega sožitja.

KULTURA IN OMIKA

V razmišljanju o reformi izobraževanja na Hrvaškem so prišli do mnenja, da bi družba v Jugoslaviji morala natančno določiti, do katere starosti bo priznavala pravice študentom in koliko časa sme študent biti vpisan na univerzi. Menijo da bi Jugoslaviji bil potreben takšen sistem študija, ki bo omogočil, da bi študentje lahko zaključili študij okoli dvaindvajsetega leta starosti. Vsi podatki pričajo, do šolanje v Jugoslaviji traja dlje kot kjerkoli v Evropi. V Grčiji na primer po petih letih študija diplomira 65 odstotkov študentov. V Španiji 45 odstotkov, v Jugoslaviji pa komaj 26 odstotkov. To pravzaprav pomeni, da dobrih 70 odstotkov študentov jugoslovanskih visokih šol diplomira šele po šestih letih ali celo sedmih. Ker morajo po študiju služiti še v vojski se mladi ljudje s pravim življenjem srečajo šele v času, ko imajo njihovi vrstniki v razvitih deželah za seboj že več let dela v polnem pomenu besede.

Pred dvema letoma je kipar Bojan Kunaver izdelal kip Riharda Jakopiča. Razstavil ga je pred narodno galerijo, kar pa ni bilo po godu umetnostni komisiji galerije, oziroma njeni direktorci dr. Anici Cevčevi. Terjala je od oblasti naj se kip odstrani od urejene ploščadi, češ da kazi razgibano fasado galerije, pa tudi zaradi likovno estetskih pomislekov. Dr. Ladislavu Lajovicu, Jakopičevemu prijatelju edinemu preživemalemu članu ustanovnega odbora Narodne galerije, pa je bil Kunaverjev kip všeč ter je predlagal, najprej Narodni galeriji, potem pa ljubljanskemu mestu, naj bi postavili Kunaverjev kip kot spomenik Jakopiču v letu 1973, za 30-letnico slikarjeve smrti. S tem ni bilo nič, tako je dr. Lajovic ustanovil Društvo Jakopiča. Kip je bil všeč tudi Jakopičevi hčerki Miriam Ilc-Jakopič. Prodala je eno očetovih slik za dva milijona starih dinarjev ter ju poklonila skladu za postavitev spomenika. Milijske vsote so prišle tudi od drugih mecenov. Zbralo se je toliko denarja, da so lahko kupili bron in dali odlivati tono težak in tri metre visok kip. Kot se navadno zgodi, pa je zmanjkalo denarja in kipar je dobil samo 5.000din, s čimer mu niso bili povrnjeni niti materialni stroški, kaj šele, da bi mu bilo poplačano delo. Spomenik je sedaj gotov, toda v Ljubljani se morajo zmeniti, kje bo stal. Umetnostna komisija Narodne galerije je namreč še vedno proti temu, da bi ostal na ploščadi pred galerijo. Iz vsega tega sledi, da Ljubljančani nimajo težave samo s Cankarjevim spomenikom (gl. KT 419.)

Dr. Ljubo Sirc pred Mont Pelerin Society

Od 8. do 14. septembra bo v Bruxellesu konferenca Mont Pelerin Society, združenja liberalnih filozofov, politologov in ekonomistov. Med drugim bodo pod predstvom Milтона Friedmana razpravljali o nevarnosti krize v sedanjem gospodarskem položaju, ko vladata obnem inflacija in brezposelnost. Trije vnaprej pripravljene teksti se postavljajo na stališče, da je težave moč odpraviti s pravilno denarno politiko. Tako stališče zavzema v Britaniji Enoch Powell, ki je pozimi napadel tedanjega konservativnega predsednika vlade Edwarda Heatha, češ da je on kriv za vse težave, ker je dovolil, da se denarni tok poveča. Powell, desni konservativec, je celo pozval svoje osebne pristaše, naj glasujejo za laburiste. Tega sicer ni storil samo zaradi denarne politike, temveč ker je proti Evropski skupnosti in upa, da bo pod njim Britanija spet izstopila iz EGS.

Naš sodelavec dr. Ljubo Sirc je za konferenco v Bruxellesu napisal naslednji komentar k referatom o denarni politiki:

KOMENTAR K REFERATOM PREDLOŽENIM ZA DISKUSIJO O VPRAŠANJU "BLAGOSTANJE ALI DEPRESIJA?"

Trije referati, ki so bili predloženi pod zaglavjem "Blagostanje ali depresija?", terjajo komentiranje, ker povedo le del resnice in verjetno ne najvažnejši del resnice. Milton Friedman je zaslužil naše občudovanje s tem, da je postavil denar na tisto mesto v gospodarstvu, ki mu gre, potem ko je doživel zatemnitev zaradi priljubljenosti Keynesove teorije. Vendar pa pri tem ne smemo pozabiti, da je v sedanjem bolehanju zaradi inflacije verjetno veliko več dejavnikov kot pa samo denar. Nič ne pomaga označevati politikov kot sta bila Nixon ali Heath "za krivce", ker se niso in se tudi niso mogli popolnoma zanašati na stroge monetarne ukrepe.

Moje mišljenje je, da more samo zadostna monetarna in finančna politika ustvariti okolje, v katerem obstajajo primerni kriteriji za učinkovitost in torej rast. Na žalost pa more denar vršiti to funkcijo, - in prepričan sem, da je ta bistveno važna, - samo takrat, kadar je pretežni del prebivalstva pripravljen sprejeti sodbe trga, po možnosti še dopolnjene z davčno politiko. O zračje v sodobnem svetu je tako, da mnogi ljudje - ki so, po mojem, žalostno zapeljani - ne le zavračajo trg, temveč ga sovražijo kot orodje izkoriščanja - med tem ko drugi le gledajo ob strani, očitno z globokimi dvomi o koristih, ki jih trg prinaša. Ne vprašujte me, kako je to mogoče, spričo izkušenj v vzhodni Evropi in tamkajšnjih reform; ne vem odgovora. Kampanja, ki se je začela v Moskvi v zgodnjih šestdesetih letih s ciljem zasovražiti protikomunizem med navadnimi ljudmi, je morala biti zelo uspešna.¹ Neki član društva

¹Seveda je protikomunistična histerija Mac Carthyjeve vrste, ki so ji bili izpostavljeni takorekoč vsi, tudi povzročila veliko škode.

Mont Pelerin me je posvaril pred nekaj časa, naj ne kritiziram pretirano komunizma, ker to v akademskih krogih ni priljubljeno.

V časnikarstvu je položaj isti. FINANCIAL TIMES z dne 5. julija 1974, je poročal, da so v Jugoslaviji delavski sveti pomagali preprečiti stavke. Listu sem pisal, opozarjajoč ga, da je bilo do leta 1969 v Jugoslaviji 150 do 200 stavk na leto, včasih so bile združene z nasiljem, tako da je morala komunistična partija razpravljati na široko o pojavu in izdati resolucijo. Komunistična policija je posegla v stavko v jeseniški jeklarni in pozneje je le redko kdo stavkal. Mojega pisma niso objavili. Tako torej se ustvarjajo bajke. Kdorkoli pravi, v poskusu da bi take bajke razblinil, da komunisti ubijajo ljudi ne v desetinah ampak v milijonih, velja za nesimpatičnega človeka.

Kot sem to omenil v neki tiskovini pred meseci, so mi dejali, naj se držim gospodarske vede in naj ne vlačim v njo politiko. Težava je v tem, da komunisti niso vselej ubijali ljudi zato, ker so si hoteli dajati duška, amapak zato, ker njihov gospodarski sistem ne deloval in so bili živčni. Če to ni gospodarstvo, potem pa je gotovo politično gospodarstvo in bi moralo tvoriti del šolanja slehernega ekonomista, morda celo slehernega človeka, ki je za kaj. Toda ne, nismo hoteli govoriti o teh stvareh - bilo bi neprijetno in dolgočasno. Rezultat je, da smo zopet obsipavali z vso staro šaro marksističnih krilatic, ki so na ustih naših študentov, delavcev in čisto tudi naših stanovskih kolegov.

Te krilatice, ki govore o proslulem bogastvu in o bedi - celo Heinrich Boell je pred kratkim izjavil, da so nemški podjetniki "frei herumlaufende Raubtiere" (svobodno krožeče zveri) - mrtvičijo javnost in oborožujejo zveste ljudi z napadalnostjo in predrznostjo. Delavci, ki so organizirani v delavskih sindikatih, nimajo le monopola moči kot trdi Harry Johnson, temveč resnično politično in včasih telesno moč. Ti ne skušajo manipulirati količin in cen tako, da bi imeli najvišje možne dohodke v okviru trga, temveč skušajo, v najboljšem primeru, doseči ponovno porazdelitev bogastva sebi v prid in, v najslabšem primeru, uničiti trg ali celo državo, ker proletariat nima svoje domovine. Sam sem slišal nekega rudarja, ki izjavil na televiziji med stavko (v V. Britaniji) lani pozimi; "Nehali bomo takrat, ko bomo strli državo." Na bolj "odgovorni" stopnji je raziskovalni oddelek britanske Konfederacije ladjedelniških in strojnih sindikatov pripravil referat (FINANCIAL TIMES, 22. 6. 1971), v katerem je poskušal odbiti trditev britanske vlade, da so zahteve po velelikih povišanjih plač vzrok visoke stopnje brezposelnosti. V dodatku je bilo rečeno, v zvezi z vlado: "če ne more voditi gospodarskega sistema... potem ga lahko mi in vlada naj se umakne in pusti, da bo gospodarstvo vodeno po socialni in to pomeni socialistični liniji. Med tem pa ne bomo dopustili, da bi trpele naše plače in stvarni življenjski standart." Javno razglaševan cilj stavke britanskih rudarjev leta 1974 je bil zrušiti Konservativno vlado.

Kdo more resno trditi, da bi bil vzrok tej eksploziji zagrizenih čustev napačna monetarna politika? Naj omenim samo en primer: Kakšna vrsta napačne monetarne politike je povzročila študentske izgrede v Parizu

maja 1968 in, vzporedno, stavke, ki so primorale de Gaulle-a - in ta gotovo ni bil bojazljivec, da je pristal na splošno 16 odstotno povišanje mezd? Razumljivo je, da je morala Francija kmalu nato devalvirati frank, Nemčija je imela, navzlic svojemu strahu pred inflacijo, iste težave celo nemudoma po ponovni revalvaciji marke navzgor.

Vse to ima bore malo opravka s pričakovanjem prihodnih povišanj cen, za kar more biti vlada sama odgovorna; veliko več zveze ima z ideološko agitacijo, ki se je razživela v zadnjih desetih letih. List TIMES, z dne 31. avgusta, 1974, poroča, da je oddelek tehničnih risarjev v okviru sindikata strojničarjev stavil predlog za kongres Sindikalne Zveze meseca septembra, pozivajoč k širokopotezni ponovni porazdelitvi bogastva, k širokemu podržavljenju in velikemu programu novih hiš, še preden bo sindikat voljan izpolniti svoj delež v takomenuvani družbeni pogodbi in omejiti zahtevo po višjih plačah. Hočejo tudi trajno nadzorovanje cen, izboljšane socialne usluge in velike redukcije v obrambnih izdatkih. Kaj bi ljudje te vrste storili, če bi vlada resno začela z gospodarsko deflacijo in ustvarila brezposelnost ne da bi jih pripravila na to? Seveda ne trdim da bi bili vsi britanski delavci komunisti, toda kaj radi sledijo voditeljem, ki v nevednosti ali slabi veri obljublajo delavcem več denarja in nobene brezposelnosti. Vem tudi, da so britanske številke o zaposlitvah, pretiravane, toda ni važno prepričati mene o tem, - prepričati bi morali sindikate in javno mnenje.

Enako ne pomaga prepričevati o tem politikov, in to velja tudi za važno denarja. Ti to vedo in so poskušali tako v Združenih državah Amerike kot v Britaniji, v praksi uporabiti to znanje v poznih šestdesetih in zgodnjih sedemdesetih letih. Spomnim se celo, da je nekdo govoril o ustavitvi dviganja cen "na mah" - toda je pozneje to izjavo obžaloval. Toda v obeh državah je bila reakcija na proti-inflatorično monetarno politiko taka, da so vlade smatrale za pametnejše, če opustijo tako politiko. Milton Friedman zelo lepo pove, da "javnost, kot so to sodili politični voditelji, ni bila pripravljena podvzeti se takemu zdravljenju." (NEWSWEEK, 17, 9, 1973.)

Zlasti še v Britaniji so bile stavke v rudnikih in elektrarnah, pobarvane z nasiljem leta 1972, kar je državo popolnoma onesposobilo. Tisti, ki niso bili sami soočeni s politično odgovornostjo, ne morejo reči, da bi monetarna politika bila delovala, ko bi količino denarja zmanjševali počasneje, oziroma, ko bi trajala dalje časa.

Tako ameriška kot britanska vlada sta se nato zatekli k politiki dohodkov, ker nista poznali nič drugega boljšega. V primeru britanske vlade sem prepričan, da preobrat, ki je nastal potem ko so si opekli prste, ni nastal zaradi kakega nagona po vmešavanju ali nadlegovanju ali oblastiželjnosti. Potem ko je vlada dolgo časa pustila gospodarstvo, da je hodilo svoja pota, je morala poseči vmes. In tega ni storila zato, da bi preprečila delovanje čudovito urejenemu svobodnemu trgu, temveč zato, da bi usmerila delavske sindikate proč od uničevanja trga - in zopet je težko reči ali jo je k temu nagnila nevednost ali fanatičnost. Vedela je, - kot vemo

tudi mi, - da je politika dohodkov nadvse nerodna stvar, da preprečuje sleherni prožnost relativnih dohodkov, cen in vsega drugega. Toda izbira ni bila med prožnim in neprožnim faktorjem ter cenami blaga, temveč med neprožnimi cenami, dvigajočimi se zmerno za dvajset ali več odstotkov na leto. Politika dohodkov je, preprosto, poskus spremeniti stališča delavcev, prepričati jih da samo dvigajo cene, če vztrajajo na pretiranih plačnih povišanjih in da ne bodo zaostali, če bodo pristali na zmerno in upravičeno ponudbo. To je manjše zlo, nekaj podobnega kot postavljanje indeksa ali celo pristanek na realistično predpostavlanje, da so na splošno cene neprožne navzdol in da moramo v najboljšem primeru delovati na osnovi trajnega dviganja cen in mezd. Recept za monetarno politiko, kakršnega je predpisal Milton Friedman, temelji na tej drugi najboljši predpostavki. ne na popolni vrnitvi k zlatemu standardu.

Tisto, kar je britanska vlada skušala storiti proti koncu leta 1972 in leta 1973, je bolj sporno, čeprav je zame povsem jasno, da ni ta politika sprožila inflacije. Nekateri trdijo, da ni bil tempo inflacije v Nemčiji počasnejši kot drugje zato, ker so bile zahteve nemških delavcev po zvišanju plač zmernejše, temveč zato, ker je Nemčija dosegla visoko stopnjo rasti produktivnosti in je zato mogla zadovoljiti večji del delavskih teženj, no to bi mogla potrditi italijanska izkušnja do časa pred nekaj leti, ne pa francoska izkušnja. Mogli bi tudi reči da je bila nemška in italijanska monetarna politika modrejša, toda to nas privede do vprašanja, kaj pride prej: kokoš ali jajce. Vsekakor je britanska vlada upala, da bo zavrla inflacijo s pospešitvijo izboljšanja v storilnosti dela in to s pomočjo večjih investicij doseženih z vlivanjem zaupanja industrijalcem na podlagi monetarnega razmaha. Če hočemo biti natančni, potem ne moremo reči, kaj bi bil končen rezultat - kajti vlado so zaustavile na njeni poti pretirane plačne zahteve, na čelu katerih so bili rudarji.

In tu prihajamo do trditve Chiakija Nishiyame, da inflacija ne škoduje resnični rasti. Očividno še evropski razvoj ni dosegel Japonske. Res je, da utegne inflacija - v začetku - celo pospešiti rast, to je če je prava vrsta inflacije. Resnično vprašanje je, ali storilnost in cene vodijo dviganje mezd ali zaostajajo za njim. V prvem primeru pride do ponovne porazdelitve v prid podjetjem, ki imajo visoka pričakovanja in dovolj denarja za investiranje; v drugem primeru, pa se morejo znajti brez enega in drugega. Širom po Evropi je mračna malodušnost navzlic visoki stopnji inflacije, ker so plačne zahteve in ne utemeljena davčna politika nekaterih vlad razjedli presežke. Poskusi ponovne porazdelitve bogastva v prid delavcem ne bi škodovali njihovim lastnim koristim s povzročanjem stagnacije samo takrat, če bi delavci sami dovolj štedili in pametno investirali.

Za ustvarjanje inflacije, združene s stagnacijo, ni niti potrebno da sindikate vodijo ljudje, ki hočejo uničiti sistem, ali nuditi svojim delavcem denar iz kakega presežka, kakršen ne obstoja. Dovolj je, da istočasno, ukrepajo po načelih, ki so v obeh dobro - želečih ljudi pravična in primerna, ki pa so dejansko protislovna. Mnogi ljudje priznavajo načelo soudéležbe

delavcev pri dobičkih, toda tudi menijo, da je treba isto ali podobno mezdo plačati za isto vrsto dela. Družbe z visokimi dobički so torej pod pritiskom, da povečajo delavske zasluge zaradi svojih uspehov, družbe brez dobičkov ali z izgubami pa so primorane plačevati iste mezde, da zadostijo načelu paritete. In tako se vsa struktura med seboj povezanih cen in mezd pomika navzgor. Isto velja za storilnost in primerjanje zaslužkov. Še preprostejša metoda za ustvarjanje inflacije je, zahtevati za vsakogar dostojno mezdo, ki je postavljena višje kot povprečni državni dohodek na osebo. Ta izmaličevanja se bodo še povečala, ko bodo začeli v praksi uvajati načrte za delitev dobičkov in za delavsko udeležbo.

Jugoslavija brede skozi to vrsto inflatorične močvare že 15 let, navzlic svojemu družbenemu lastništvu proizvodjalnih sredstev. Tam je položaj slabši, ker je prvotno osrednje načrtovanje popolnoma izmaličilo proizvodjalno strukturo in obstojajo abnormalne razlike v storilnosti. Jugoslovanska socialistična podjetja in politične oblasti so tudi našli sredstva za izognitev strogim monetarnim ukrepom. Kar store, je to, da preprosto nehajo odplačevati dolgove drug drugemu, dokler ne uredijo večstranske čistilne operacije.

Tisto, kar imenujemo socializem, ni zdravilo za bolezni, ki tarejo napredne države. Te niso toliko posledica nasprotovanja med kapitalom in proletariatom, kot pa zamisli, da obstoja nekje skupna zaloga, iz katere more vsakdo črpati, kar tudi vodi v konflikte med delavci samimi. Jugoslavija nudi dober primer. Ne pomaga tudi vračati se k osrednjemu načrtovanju; tu so seveda cene in mezde določene z odloki na popolnoma samopašni osnovi, s čemer so ljudje nezadovoljni prav tako kot bi bili kje drugje. Toda ne morejo pokazati nezadovoljstva zaradi policije in vojske in zaradi spominov na to, kako brezobzirni moreta biti. Kant je govoril o miru pokopališča, med tem ko mi je zdaj poznana stabilnost v verige vključenega gospodarstva. Pa celo v teh sistemih se inflacija, ki sicer ni razvidna v cenah, kaže v količinah denarja v obtoku, ki so brez haska.

Menim, da je napačno govoriti o čemerkoli v absolutnem oziru. Denar je sijajno, celo prefinjeno orodje, toda ga ni moč uporabljati v vseh okoliščinah. Podobno smo, na žalost, precenjevali prožne, drseče menjalne tečaje. Nekateri ekonomisti so, kot kaže, mnenja, da devalvacije fiksiranega kurza povzročajo inflatorične plačne zahteve, med tem ko prožni kurzi nudijo takojšnjo notranjo gospodarsko svobodo.² V resnici je rezultat skoraj popolnoma isti - Britanija mora podpirati funt sterling oziroma njegovo menjalno vrednost z ogromnim izposojanjem denarja, ker bi se sicer cene tržnega blaga dvignile in bi sprožile še večje plačne zahteve.

Kot je izjavil Milton Friedman, zmerna rast denarja ni splošno zdravilo. (Newsweek 17. 9. 1973). Kljub temu pa so nekateri monetarni puristi v skušnjavi, da se zavzemajo za svobodno mezдно pogajanje zato, da bi

kaznovali tiste, ki niso pripravljeni staviti vseh svojih kart na monetarno metodo. V jeziku delavskih sindikatov pomeni "svobodno barantanje za mezde" prej ko slej to, da delavski sindikat "izračuna" pretirano visoko povišanje mezd in nato ustvari nered, če delodajalci ali država niso pripravljeni popustiti. Vlado (in to pomeni nas vse v končnem oziru) pozivajo, naj ostane ob srani, čeprav mora ta (oziroma mi) na koncu plačati račun. To ni gospodarska svoboda, temveč gospodarska zmešnjava. In vsakdo, ki v takih okoliščinah vztraja na monetarni dogmatiki, igra na plunko, med tem ko Rim gori.

*

Jugoslavija že leta poskuša, da bi z denarno in kreditno politiko zaustavila inflacijo. To se je ne posreči, vendar so za to razlogi mnogo hujši kot na Zapadu. Medtem ko na Zahodu delajo težave sindikati, ki zahtevajo povišanje plač, kakršno je ob sedanji produkciji nemogoča, je v Jugoslaviji huda težava, da ima popolnoma izmaličen proizvodni aparat, kakor je omenjeno tudi v zgornjem komentarju. Ta izmaličenost je posledica prvotne investicijske politike, ki gre nazaj v dobo centralističnega planiranja. V ostalih vzhodnoevropskih državah imajo prav tako izmaličenost, če ne še hujšo, to da vlade z vojsko in policijo sede na njih, tako da jih ni opaziti kot neskladnost med ponudbo in povpraševanjem. Opaziti jih je pa kot nizko produktivnost in nizek življenjski standard.

ALI SO "POGANSKA" OSEBNA IMENA ?

V podporo članka: "Ločitev duhov na Slovenskem in slovenska stvarnost" v št. 414 KT dam še en primer napačne in izkrivljene razlage: kako in na kakšen način so zamenjana stara slovanska osebna imena s tujimi, večinoma nemškimi imeni.

V buenosajreški SVOBODNI SLOVENIJI od 23. maja letos je "td" napisal članek pod naslovom "Slovenija, v veži slovenske hiše."

Strinjam se s tem, da krščanske vere nismo imeli, pa smo jo sprejeli in prevzeli v svojo last. Isto se je zgodilo z grbi. Stari Slovani grbov niso poznali. V teku zgodovine smo jih sprejeli in udomačili. Ni pa res, da nismo imeli osebnih imen!

Pisec članka piše: "Zdi se mi, da je z grbi tako kot z našimi krstnimi imeni: iz slovenske zgodovine s slovanskimi poganskimi imeni so prišli v krščansko dobo, kjer so nam dali tuja latinska imena".

Kaj pravite na tole, prvo mislim, da imen kot Bogo, Bogdan, Božidar, Bogomila, Bogoslav, Bogoljub, Bogomir, Svetovit, Dušan, Hotimir, in tisoč drugih ne morem imenovati "poganska imena." Vsako teh imen zase odleže cele kupe divjaških in živalskih krstnih imen, ki jih je rimski santoral poln. Mislim da ni jezika in naroda na zemlji, ki bi imel lepša imena kot jih imamo Slovani.

(Zaključek na zadnji strani)

² Te točke ni moč obravnavati na dolgo, toda poskušal sem jo pretresati v svojem "Orisu mednarodnih financ", London 1974.

TRAGEDIJA V BELI HIŠI

Ko so 22. novembra leta 1963, v Hustonu odjeknili strelji Oswaldove puške, se je pričelo najtežje in najusodnejše desetletje moderne zgodovine Združenih držav Amerike. Končalo se je 8. avgusta 1974, ko je Richard M. Nixon, z rahlim nasmeškom na utrujenem obrazu, izrekel besede: "Zato odstopam s položaja predsednika Združenih držav Amerike."

Vmes ležijo tedni in meseci ene agonije za drugo: Vietnam, demonstracije, strelji v Kentu, Johnsonov užaljeni odhod, Kissingerjeva mučna, dolgotrajna pogajanja, pa tisti kratki žarki upanja in pričakovanja, po katerih se je zdela mora še toliko večja in neznosnejša; Nixon v Pekingu in Moskvi, vrnitev vojnih ujetnikov, zmaga na volitvah leta 1972. Po tem pa je vsa Ameriško obzorje prikril oblak afere Watergate...

*

Štiri dni pred svojim odstopom, je predsednik Nixon sljednjič priznal, da je že prvi teden po vltomu v Glavni urad Demokratske stranke, odredil, naj bo preiskava, ki jo bo vodil FBI, omejena v toliko, da se ne bo dotaknila nikogar, ki je v neposrednih stikih z Belo hišo. S tem seveda, je spodmaknil še poslednji kamen, ne katerem je stal v poplavi zahtev po njegovem odstopu. Zapustili so ga še tisti najlojalnejši podporniki in ko so se v Beli hiši prijaviili trije vodilni predstavniki Republikanske stranke v Kongresu: Goldwater, Scott in Rhodes, je predsednik uvidel, da je njegova ura odbila.

Tragedija Richarda Nixona je bila najbolj očitna v zadnjih urah njegovega bivanja v Beli hiši in še posebej, v poslednjem, poslovlilnem sestanku z mameščenci in častnikarji Bele hiše. Celo ljudje, ki so zadnji dve leti posvetili vse svoje sile prizadevanjem, da ga odstranijo, s predsedniškega položaja, so le s težavo zadrževali solze.

Eno je namreč gotovo: Richard Nixon je bil močan predsednik, morda najmočnejši v ameriški zgodovini. Samo kdor je ta leta preživel v Združenih državah in bil priča strahotnim napadom, ki sta ga najp dan za dnem valila tisk in televizija, mora razumeti, iz kakšnega jekla so bili njegovi živci in kakšen napor je bil potreben, da se je temu navalu upiral takorekoč do poslednjega možnega hipa ter da je še potem, po porazu, z dvignjeno glavo odšel iz hiše, kamor si je prizadeval priti vse svoje politično življenje.

Toda vsi heroji klasične in moderne zgodovine, nosijo v sebi neko tragično krivdo, ki jih slednjič pokoplje. Nixonova je bila v tem, da je skušal zase in za zgodovino ohraniti popolno podobo svojih dni v Beli hiši in je dal v ta namen montirati avtomatične magnetofonske aparate v Beli hiši, ki so zabeležili vsako besedo

spregovorjeno v njenih službenih prostorih. In v tem je ključ do njegovega padca: zabeležena je bila vsaka beseda. Vsaka.

*

Nixon je svojo bitko izgubil v trenutku, ko je Alexander Butterfield nekdanji nameščeneec Bele hiše, v pričevanju pred senatnim odborom, ki je preiskoval afero, razkril, da ima Bela hiša montiran avtomatični magnetofonski sistem. Zanašajoč se ne svojo predsedniško avtoriteto in takoimenovani "eksekutivni privilegij," ki podeljuje predsedniku določeno pravico do zaupnosti njegovih razgovorov in dokumentov, Nixon ni takoj na mestu ukazal, naj bodo vsi magnetofonski posnetki uničeni. S tem bi se seveda izpostavil očitkom, da je uničil dokazno gradivo; toda kdo bi mogel dokazati Kaj je v tem gradivu?

Ko je slednjič moral, kolo za kolesom, predati usodne magnetofonske posnetke, je iz njih postopoma toda brez vsakega dvoma, zrasla podoba človeka, ki si je na vse mogoče načine prizadeval, da prikrije celoten obseg afere, zaščiti svoje lojalne sodelavce in - samega sebe, odnosno svoj položaj.

Ironija pa je v tem, da se je Amerika tik pred njegovim padcem, že sprijaznila z mislijo, da človek v Beli hiši ni ravno svetnik in da bo pač treba nekoliko potrpeti, dokler ne bo izpraznil svojega položaja. Toda plaz je drvel naprej. Vrhovno sodišče je odločilo, da predsednik nima pravice pridrževati nobenega dokaznega gradiva in da mora izročiti tudi še preostale magnetofonske trakove. Na enem izmednjih, pa je bil posnet razgovor s pomočnikom Haldemanom, ko mu je predsednik naročil, naj poskrbi, da bo preiskava FBI-ja omejena na ljudi izven Bele hiše... Ker bi bila vsebina tega razgovora prej ali slej objavljena, jo je predsednik razkril sam. Kocka je padla, Nixon zato ni padel, ker bi skušal prikriti razmeroma vsakdanji politični škandal, temveč, ker so njegove besede same dokazale, da je oblastem, javnosti in - svoji družini, lagal, ko je nenehno ponavljal, da nič ne ve o prikrivanju škandala.

*

In v tem je prava dimenzija njegove tragedije. Da je skušal rešiti svoje sodelavce, od katerih so mnogi pokazali izredne talente pri vodenju državnih poslov, je bilo razumljivo. Da si je pri tem poslužil laži, je tudi še mogoče razumeti.

Ni pa mogoče razumeti, da svoji družini ni razkril resničnega stanja stvari in je dovolil, da ga je -zlasti hčerka Julie - branila z vso lojalnostjo in ljubeznijo, kot ju zmorejo samo ljudje, kadar so do kraja prepričani v resničnost svojih čustev. Da mu je družina očividno tudi to odpustila, je dokaz globine njenih čustev njegove osebne tragedije.

*

Kaj je dokazala afera Watergate?

Predvsem da v Združenih državah nihče ni močnejši od zakonov. Dokazala je nadalje, da je dvesto let

stara ameriška ustava povsem učinkovita tudi v zapletenih situacijah modernega časa in slednjič: dokazala je politično in moralno zrelost ameriškega naroda. Na svetu ne manjka osebnosti in režimov, z grehi na vesti, ob katerih je Nixonov "zločin" navadna otroška šala. Če bi bilo ameriško merilo uporabljeno tudi v njihovih primerih, kdo bi obstal?

Afera Watergate pa je pokazala še na drug, resnejši problem: dejansko nepremagljivost ameriškega tiska. Res je, da je svoboda tiska ena osnovnih svoboščin, ki jih predvideva ameriška ustava. Res je tudi, da je končni rezultat afere, potrdil, da je bil tisk v svojih trditvah upravičen in da je bil predsednik tisti, ki je lagal. Kljub temu: neizpodbitno dejstvo je, da je tisk kršil načelo, po katerem je vsakdo nedolžen, dokler mu krivda ni dokazana na nepristranskem sodišču. Tisk in njegovi zagovorniki DANES lahko trdijo, da so napadali lažnjivca, toda za javnost in svet, so TAKRAT blatili in napadali - predsednika Združenih držav.

Obnašanje večine ameriškega tiska v času najhujšega divjanja afera Watergate, je sprožilo dovolj javne in uradne kritike, da je mogoče pričakovati določeno obrzdanje tiska, ne da bi bila pri tem okrnjena njegova osnovna svoboda.

In slednjič: z Nixonovim odstopom je bilo zaključeno najtežje desetletje ameriške zgodovine in to še ob pravem času, ki bo dovolil Američanom, da se v boljši atmosferi in z resničnim navdušenjem in ponosom, posvetijo proslavi svoje dvestoletnice, leta 1976.

PISMA UREDNIKU

Uredniku Klica Triglava.

V uvodniku v julijski številki pišete, da bodo koroški Slovenci morda lahko "pokazali pot nemškimi so-državljanom, ki se še vedno nemorejo otresti zagamanosti in zadržnosti "ločitev duhov" na političnem polju." Popolnoma podpiram vašo tezo, da naj bi se svetovnonazorske razlike odpravile iz slovenske politike na Koroškem. Razmere so namreč take, da je, prvič odprava teh razlik mogoča, ker se jim zaradi demokratičnega ustroja države ni bati, da bodo komunisti s silo izrabili sodelovanje v svojo korist, in drugič, da je odprava nujna zaradi prevladajoče narodnostne ogroženosti.

Vendar se mi zdi, da je domneva o ločitvi duhov v avstrijskem političnem življenju zmotna. Kljub prvomajskim mimohodom in mahanju z rdečimi ruticami se je avstrijska socialistična stranka že zdavnaj otresla marksistične dogme in se zaveda, da se mora potegovati za glasove svetovnonazorsko neopredeljene sredinske večine. Katoliška cerkev se je že zdavnaj umaknila iz politike in ji nihče ne more očitati klerikalizma. Pod kardinalom Koenigom se je večje izognila politične konfrontacije s socialistično vlado in identifikacije z Ljudsko stranko celo ob tako kočljivemu vprašanju kot je legalizacija splavov, čeprav je zavzela strogo načelno

Slovenska mladinska književnost

(Zahvaljujemo se g. Karlu Mirtu, uredniku CROATIA PRESS v New Yorku; ki nas je opozoril na spodnji dogodek in nam poslal članek. Ur.)

V ameriškem LIBRARY JOURNAL-u, vol. 99, No. 10. May 15, 1974 je Christa Kamenetsky, asistentka na Central Michigan Univerzi, napisala zanimiv prikaz slovenske mladinske literature.

Pisan očitvidno na osnovi izkušenj v sami Sloveniji, podaja članek pozitivno in v glavnem pravilno o ocenjo razvoja slovenske mladinske literature, od prvih začetkov do modernega časa. Motiva v resnici samo dve manjši napaki, ena stvarna in druga očitvidno tipografska. Med začetnike mladinske literature prišteva avtorica tudi Franceta Prešerna, pri katerem zaman iščemo karkoli "mladinskega"; in pa napaka v prevodu Finžgarjevega romana "Pod svobodnim soncem," ki je zapisan kot "Under the free Sung."

Kot rečeno, vzbuja avtorica definitiven vtis, da piše na podlagi izkušenj v sami Sloveniji, zato ji je treba še toliko bolj dati priznanje za naslednjo ugotovitev: "... na drugi strani pa imamo moderne mladinske povesti, ki obravnavajo vselej "aktualno" temo slovenskega boja za narodno osvoboditev in so zato podvržene propagandističnemu prikazovanju, v katerem so "good guys" navadno revolucionarji, ki se bore za slovensko stvar. Učitelji in knjižničarji smatrajo te povesti za inferiorno literaturo, ne le, ker ne prispevajo dosti za boljše razumevanje slovenske folklorne in zgodovine, temveč tudi, ker so tudi sicer brez literarne vrednosti..."

odklonilno stališče. "Ločitev duhov" je razdvajala in pogubila Avstrijo med dvema vojnoma. Iz pepela in ruševin in iz hitlerjevskih koncentracijskih taborišč, v katerih so sedeli tako eni kot drugi, pa je izšlo spoznanje, da je strpnost potrebna.

Celo narodnostna nestrpnost ne Koroškem ureže počez in ne vzdolž tradicionalnih svetovnonazorskih opredeljen. V svojo sramoto se obe veliki stranki, socialistična in ljudska, na Koroškem podrejujeta glasnim in nasilnim velikonemškimi srboritezem. Že to dejstvo samo po sebi bi moralo poučiti koroške Slovence.

Uredniku KLICA TRIGLAVA.

Vaš list mi je zelo všeč. Pogrešam pa, da premalo pišete o slovenskih zdomcih in njihovih problemih. Menim, da je tu precej zanimivih tem, ki bi jih bilo koristno obravnavati. Tako bi se nedvomno širil krog bralcev Vašega lista in še več slovenskih rojakov v tujini bi bilo seznanjenih z objektivnim poročanjem o dogodkih doma in po svetu.

Vaš list vedno preberem od prve do zadnje strani. Članki v njem so zares zanimivi in kvalitetni. Napisani so objektivno, česar ne bi mogel trditi za članke, objavljene v časopisih, ki izhajajo v Sloveniji,

V. K.

„Pokopljite me dopoldne“

Slovenci smo na vrhu lestvice samomorilcev

*»Vole dajte mojim sinovom, vsake-
mu enega. Krava pa naj gre za moje
stroške. Ni me treba domov vlačiti.
Vlecite me v mrtvašnico. Takole sem
naročil domačin, jaz, Slovenec, eden
izmed tistih, ki se sami pokončujemo
in tvorimo povprečen samomorilni ko-
eficient 25 na 100.000 prebivalcev. Po-
tem sem se obesil.«*

Suicidologija — hladna tujka, ki se je uveljavila kot samostojna znanstvena disciplina in tudi nov poklic, ki se ukvarja z znanstvenim in s človekoljubnim raziskovanjem samomorov in samomorilnih poskusov in njihovim preprečevanjem.

Samomori na Slovenskem. Ali veste, ljudje moji, da tu prednjačimo? Ze smo izpodrinili Madžare, hlastamo po prvem mestu te najbolj grozljive, najbolj nerazumljive in najmanj sprejemljive lestvice. Samomori na Slovenskem. Ena izmed postavk takome-novanega slovenskega nacionalnega ka-rakterja, kamor prištevamo: najvišji standard v Jugoslaviji, najmanj nepis-menih, največjo stopnjo alkoholizma, najmanjšo nataliteto, največ promet-nih nesreč in največ samomorov.

»Nazadnje mu je ostalo polno pe-rišče lepote; razsul jo je na vse štiri strani, od štajerskih goric do strme tržaške obale ter od Triglava do Gor-jancev in je rekel: veseli ljudje bodo živeli tu, pesem bo njih jezik in njih pesem bo vriskanje. Kakor je rekel, tako se je zgodilo. Božja setev je po-gnala kal in je rodila. Vzrasla so ne-besa pod Triglavom. Oko, ki jih ugleda, obstrmi pred tem čudom božjim in srce vztrepeče od same sladkosti. za-kaj gore in poljane oznanjajo, da je bog ustvaril paradiz za domovino ve-selemu rodu, blagoslovljenemu pred vsemi drugimi.«

V nacionalnem karakterju, pravijo, smo depresivno usmerjeni. Najmanj ubojev zagrešimo Slovenci v Jugoslavi-ji. Zato pa marsikdo izmed nas v svo-ji neurejeni, kot s cunjami ovešeni podzavesti tuhta, kako bi storil ko-nec, kako bi opravil z življenjem, kako bi lahko stopil pred koščeno gospo in ji z ustj pesnika potožil: »Prijazna smrt, predolgo se ne mudi, ti ključ, ti vrata, ti si srečna cesta...«

Agresivno dejanje zoper samega sebe

V dvajsetih letih (1950—1970) so se samomori na Slovenskem več kot po-dvojili. Pa ne samo to. Z leti njih šte-

vilo raste, več se koeficient, ki je v poprečju 25, v letu 1962 pa je nameril 29, se pravi, da se je v tistem letu vsak tritisoči Slovenec sam pokončal. Zagrešil je dejanje, ki ga psihiatri označujejo kot funkcijo bega, zapira-nje oči pred realnostjo. Kot agresivno dejanje zoper samega sebe.

»Zame sta samo še žganje in Ljub-ljanica.«

Pogovor z dr. Janezom Pečarjem, direktorjem inštituta za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani. Zajet-na študija »Samomori na Slovenskem«, ki sta jo leta 1971 izdelala dr. Lev Mil-činski in dr. Janez Pečar. Srhljivi po-datki, zbrani v letih 1964—1968:

Med samomorilci je komaj petina žensk, največja pogostnost samomo-rov med poročenimi, kar zadeva sta-

rost pa so koeficienti najvišji med le-ti 50 do 59, dotlej naraščajo, odslej upadajo.

Največ samomorov je v poletnih mesecih, najmanj v zimskih. Največ v sobotah in ponedeljkah (zakaj tedaj pride pred oddihom ali po njem do hujših konfliktov v domačem okolju, tedaj je osamljenost osamljenih naj-težje breme).

Obešanje je najbolj razširjena ob-lika, čeprav ženske skačejo tudi v vo-do ali pod vlak. Z razmahom tehnike pa si samomorilci izmišljujejo tudi modernejše načine, na primer zadu-šitev z izpušnim plinom v garaži ali celo z divjo vožnjo z avtom. (Med prometnimi nesrečami je veliko ne-pojasnjenih).

Samomorilci so zelo nagnjeni k alkoholizmu.

Največ samomorilcev je iz spodnjih socialnih slojev. Samomorilci po izo-brazbi: na prvem mestu so tisti z os-novno šolo, na zadnjem z visoko. Pri poklicih stojijo na prvem mestu ru-darji, takoj za njimi osebe z lastnimi dohodki (upokojeanci in vzdrževanci). Absolutno pa prevladujejo ljudje iz nižjih slojev.

Več kot polovica stori samomor do-ma, med temi je največ alkoholikov in največ takih, ki so že prej grozili s samomorom ali pa ga poskušali stori-ti.

»Saj res, zakaj sploh živimo. Zjut-raj vstaneš, greš v službo, prideš do-mov in spet ista stvar.«

Družinski in zakonski spori ter telesna bolezen in invalidnost najpogo-steje pripeljejo do samomorov. Sko-raj polovica samomorilnih ljudi je imela kakšne duševne motnje, četrtna je bila obremenjena s telesnimi boleznimi ali z okvarami. Med samomorilci je precej alkoholikov, ki so že v svo-jem ožjem okolju imeli opravka z al-koholom, bodisi pri starših ali soro-jencih. Intenzivnejši kot je vpliv alko-holizma nanje, slabši odnos do svoje družine kažejo taki primeri in več kon-fliktov porajajo.

Klic na pomoč

»Pokopljite me dopoldne, da ne bo ljudi, saj sem osramočen v življenju, ter brez vsakih rož, ker v življenju je bilo zame samo trnje.«

Pogosto ni nikogar, ki bi ogrožene osebe odvratal od samomorilnega de-janja in jim pomagal iz težav, zlasti še, če gre za osamljene, stare, zavrite, morbidne in na rob družbe potisnjene ljudi, k čemu sebi ne najdejo toliko moči, da bi se izkopal iz situacij, v katere so zašli.

Samomor je klic na pomoč. Je opo-zorilo nase. Je klic po ljubezni. Je strahoten izhod iz čustvenih stisk.

Ugotavljanje motivov je vedno tve-gano početje, pravita avtorja študije dr. Milčinski in dr. Pečar, zato sta domnevne motive takole razvrstila: družinski ali zakonski spori, telesna bolezen in invalidnost, stanovanjske ali ekonomske težave, ljubezenski konflik-ti, kazenski postopek, zapor, tožba, osamljenost, izguba svojca, težave v službi, neuspeh v šoli ali pri študiju.

»Jaz sem si vzel življenje, ker ni-sem mogel narediti izpitne naloge. Ob-šle so me strašne misli, in tako so me te misli privedle do uničenja...«

Avtorja študije »Samomori na Slo-venskem« sta anketirala vzorec 100 sa-momorilcev neposredno v njihovem so-cialnem okolju.

Ko je dejanje storjeno in človeka ni več, ugotavlja okolica, kaj bi utegnil biti »vzrok«. Če razumemo samomore kot sklep dolgotrajnega procesa, po-tem aktualnim konfliktom, v katere je bil človek pred dejanjem zapleten, lahko prisodimo bolj ali manj le vlo-go motivov ali pa provokativnih de-javnikov. Bližnja okolica kakega samo-morilca ima nemalokrat slabo vest in se potem težko naslanjamo na izpri-čevanje teh ljudi. Razen tega je samo-mor zlasti v krajih, kjer ima religija še vedno močno vlogo, sramotno de-janje. Cerkev je učila, da se samomo-ričica ne sme pokopati v blagoslovlje-no zemljo!

Največ v deželah bivše Avstro-Ogrske

»Oprostite mi vsi, ker sem se odlo-čil za ta korak. Zame je bolje tako.«

Nihče si ne zna razložiti, zakaj je najvišja stopnja samomorilnosti na svetu v vseh deželah bivše Avstro-Ogr-ske: Avstrija, Češka, Madžarska, Slo-venija in Vojvodina (ta je v Jugoslavi-ji po stopnji samomorilnosti takoj za Slovenijo). Regije v Sloveniji z viš-jimi koeficienti samomorilnosti so vzhodna Štajerska, severna Štajerska, Primorska, severovzhodna Slovenija.

Več samomorilnosti je v urbaniziranih središčih in v krajih z intenzivnejšo migracijo pa tudi v ruralnih območjih.

»Ker ste mi uničili vse živce, grem v smrt.«

Smo Slovenci res tako neusmiljeno vase zaprti, tako polni kompleksov, tako obremenjeni z majhnostjo, da živimo drug mimo drugega, zaprti v svoje pločevinaste škatle, med lastne štiri stene, prikljenjeni morda pred televizorje? Mar res ne znamo več drug drugemu pomagati, sem in tja iztegniti roke, izreči kakšno toplo besedo, pogledati za zastore osamelosti, uteči skušnjavam, ki jih nastavljata obup in duševna beda? Pa saj vendarle nismo

tako majhni! Sj lazimo po eni najlepših dežela na svetu Nikarte segati po Cankarju, da bi to ugotovili! Dovolj je, da človek na široko odpre oči, da globoko vsrka vase zrak, vodo, zemljo svojo, tisto, za katero je življenje zastavljal. Kar priznajte, med bajoneti in puškami ni nikomur na misel prišlo, da bi si življenje sam vzel in storil onim uslugo.

Preženimo nasilno smrt! Ne delajmo ji veselja. Saj pri nas ni prostora zanjo. Majhna je dežela in potrebna veselih ljudi.

Morda bi kazalo posnemati nekatere narode, ki so visoko stopnjo samomorilnosti zmanjšali s številnimi institucijami, kamor se lahko človek v

obupu zateče ali pa celo kar telefon zavrti. Spopasti se moramo s tem bičem. Suicidologija — hladna tujka. Naj bo še tako hladna, da so le med nami tudi strokovnjaki, ki so se začeli, resno ukvarjati s tem problemom in misliti na terapijo labilnih, k samomorilnim mislim nagnjenih oseb.

Naj je Prešeren napisal še tako hvalnico smrti... »tja, kjer moč preganjavcev ne seže, kamor njih krivic ne bo za nami, tja, kjer znebi se človek vsake teže, tja v posteljo, posteljo v črni jami...«

...ne bomo legli tja. Saj imamo poleg nadlog tudi vendar deželo, pred drugimi blagoslovljeno.

Barbara Goričar

ŽALOSTNO PRVENSTVO

Samomori na Slovenskem

Sobotna priloga Dela (10. avgusta 1974) prinaša na 27. strani dalje razmišljanje Barbare Goričar o žalostnem prvenstvu Slovencev: sovražnemu dejanju proti samemu sebi, ki se končuje s smrtjo. O istem vprašanju piše tudi 33. številka revije Antena: Goričarjeva se loteva vprašanja ob zajetni študiji dr. Leva Milčinskega in dr. Janeza Pečarja „Samomori na Slovenskem“, ki je izšla že leta 1971.

Po zadnjih podatkih se kar 25 od sto tisoč Slovencev odloči za samomor. S tem številom se uvrščamo v sam vrh samomorilcev na svetu. V letih 1950 do 1970 so se samomori podvojili. „Nihče si ne zna razložiti,“ pravi avtorica sestavka, „zakaj je najvišja stopnja samomorilnosti na svetu v vseh deželah bivše Avstro-Ogrske: Avstrija, Češka, Madžarska, Slovenija in Vojvodina (ta je v Jugoslaviji po stopnji samomorilnosti takoj za Slovenijo). Regije v Sloveniji z višjim koeficientom samomorilnosti so vzhodna Štajerska, severna Štajerska, Primorska, severovzhodna Slovenija. Več samomorilnosti je v urbaniziranih središčih (mestih) in v krajih z intenzivnejšo migracijo (preseljevanje) pa tudi v ruralnih območjih (kmečko okolje)“

Avtorja knjige pa tudi sama časnikarka se sprašujejo po vzrokih, ki botrujejo takšnim odločitvam. Pravi, da sta naši naravi nenavadno blizu potrnost in zaprtost. Kar doživimo slabega, ne znamo „vreči čez rame na“, enostavno omagamo. Včasih — trde dalje — je samomorilstvo sad sovraštva do bližnjega, ko ga skušamo

izpeljati z nasilnim dejanjem zoper samega sebe. Kolikor manj — pravijo dalje — smo morilci in ubijalci, toliko bolj smo samomorilci. Samo naštevane pokrajin in vzrokov največjega števila samomorilcev prav tako osvetljuje perečo narodno in socialno bolezen. Prav gotovo Slovenci nismo bili pripravljeni na številne spremembe, ki so nas doletele. Nismo znali poiskati ravnovesja med novim in starim, med telesom in duhom, razumom in voljo, če hočete tudi med vero in nevero.

Tega ne pišemo zato, ker bi komu skušali naprtiti krivdo za takšno razpoloženje. Bolj nas je strah, da tudi s skupnimi močmi ne bomo znali dovolj hitro in učinkovito priskočiti na pomoč tistim, ki jih naša razpravljanja ne zadenejo več. Pri iskanju pomoči se moramo opreti na vsakogar, ki bi znal učinkovito ozdravljati. Ne pravimo, da zna to samo vera in da to uspešno preprečuje samo ali predvsem spoved. Zdi se nam pa, da je v takšnih trenutkih potrebna določena „izpraznitev“, neke vrste „izpoved“, ki nas že po svoji psihološki vrednosti postavlja v drugačno razmerje do sveta, ki smo ga do tedaj nosili v duši, pa ga zdaj

vidimo tudi izven sebe, v besedi, sodbi, morda tudi strahu in obsodbi.

Vsi pa se moramo — čeprav pravi avtorica, da med samomorilci absolutno prevladujejo ljudje iz nižjih slojev — zamisliti, da nosi takšno srhljivo prvenstvo prav Slovenija, kjer je „najvišji standard v Jugoslaviji, najmanj nepismenih, največja stopnja alkoholizma, najmanjša nataliteta, največ prometnih nesreč in največ samomorov“.

V Anteni zvemo, da „v okviru psihiatričnega dispanzerja v Ljubljani“ že „deluje Center za preprečevanje samomorov, kjer zdravijo paciente ambulantno. Nimamo pa še „telefonskega poziva na pomoč“, kot imajo te službe na Madžarskem in drugje. Na takšne pozive na pomoč se oglašajo psihiatri, ki skušajo v pogovoru preprečiti najhujše. Kot posebnost pa naj povemo, da delujejo podobne psihološke posvetovalnice tudi v okvirih številnih cerkvenih ustanov, zlasti posebnih središč za socialno, karitativno, versko pomoč. Prav bi bilo, če bi tudi pri nas vpeljali posebno dušnopastirsko središče, na katerega bi se po telefonu obračali tisti, ki se žele v stiski pogovoriti z duhovnikom.

ŽIVLJENJE

BREZ PERSPEKTIVE?

Na prednji strani priobčujemo članek iz ljubljanskega 'Dela' 10. avgusta letos, za njim pa na tej strani pisanje ljubljanskega verskega tednika 'Družina', (18.8.74.) Kasneje se je v 'Delu' oglasila Barbara Goričarjeva ponovno (17. avgusta) s kratkim intervjujem prof. dr. Leva Milčinskega, ki se bavi s tem vprašanjem, in s socialno delavko Miro Virantovo-Jakličevo. Iz prvega je vredno omeniti: "Da ima gotovo vsak, čisto vsak človek v svojem življenju nekaj, za kar je vredno živeti..."

Ali pa res ima?

SLOVENCİ

po NINU in DELU

Beografska revija NIN je 21. jul., 28. jul. in 4. avg. letos objavila serijo treh člankov, ki jih je napisal novinar Petar Stojanović. Ker govorijo o Sloveniji, njenih uspehih in nekaterih sencah, ki jih je prinesel Slovincem visoki standard in so torej za naše bralce verjetno zelo zanimivi, smo se odločili, da jih prevedemo in objavimo. Ker pa niso samo zanimivi, ampak nas spodbujajo k razmišljanju (z marsikatero trditvijo pa tudi k ugovoru), objavljamo hkrati tudi dva odmeva, ki sta se utrnila dvema našima novinarjema.

DESET SLOVENSКИH SKRIVNOSTI

Slovenija prav zdaj prestopa Rubikon srednjerazvite dežele in stopa na obalo industrijsko razvite države. To je najbolj sveža »fotografija« Slovenije, kot jo je pojasnil direktor ljubljanskega inštituta za sociologijo Stane Saksida.

In kakšni so tisti najbolj opazni kamenčki, na katere se usmerjajo pozornost in razmišljanja ko govorimo o koridorju razvitih držav?

KAJ JE V GLAVI: Če bi po kakem naključju Pierre Daninos, književnik, ki se je proslavil kot nekakšen kirurg z »odpiranjem« lobanje evropskih narodov, da bi pogloblje proučil nacionalne značilnosti — pri Angležih je našel skodelico čaja in dežnik — če bi torej ta pisatelj v tem trenutku poiskal, kaj je v glavah Slovencev, bi verjetno našel — hišo, majhen vrt in zmrzovalno skrinjo. Najverjetneje tudi kozarec cvička.

Te štiri reči: hiša, zmrzovalna skrinja, vrt, cviček nikakor niso naključne in še malo niso ilustracija slovenskega značaja. Hiša, in vse kar je v njej, je simbol nacionalnega tekmovanja, rezultat napetega dela od jutra do noči. Vrt je delovno igrišče v dosegu roke — da se na delo nikoli ne pozabi. Zmrzovalna skrinja je novo sredstvo novih navad racionalnega varčevanja. Cviček pa je nekakšno obeležje osebne skromnosti in želje, da bi od zaslužka čim manj porabili. Gotovo je, da vodka ali viski Slovence ne bosta nikoli osvojila. Ne zato, ker bi ti dve pijači Slovincem ne bili všeč, marveč zato, ker menijo, da bi zaman delali, če bi učinke svojega dela razmetavali za luksuzne in drage stvari. Če pa bi steklenko vodke lahko »pobral« kje v bližnjem gozdu, kot po navadi nabira gobe, potem bi to Slovenec zelo rad storil.

PRVA »SKRIVNOST«: Radovednost glede življenjske ravni Slovencev se takoj sooči s spoznanjem: delati, delati in zopet delati. Od vseh 1.727.137 Slovencev je zaposlenih več kot tretjina, 608.621, kar je značilno za razvite industrijske države. Če je to prva »skrivnost« slovenskega standarda, potem je druga visoka zaposlenost žensk: 43 odstotkov vseh zaposlenih, v Ljubljani celo 46 odstotkov. Tako je samo še na Japonskem, v ZSSR in na Švedskem.

Glede pravice do dela in pravega delovnega mesta se je Slovenka emancipirala in izenačila z moškim. Zato nekateri trdijo, da so pravzaprav Slovenke s težkim delom, z »dvojnimi ših-tom« — služba in dom — prinesle na svojih hrbitih sladak okus visoke življenjske ravni. To je na prvi pogled, in sodeč po številkah, morda varljiva resnica. Bo pa kar res, če pogloblje spoznamo razdelitev dela v slovenskih družinah, v katerih služita običajno dva, če ne trije ali pa še več družinskih članov. Nihče se delu ne more izogniti, niti otroci. V Domžalah (30 tisoč prebivalcev) se med počitnicami zaposli 500 otrok, starih več kot 15 let. Za zaslužek najmanj 1000 dinarjev pakirajo proizvode v tovarnah Toko in Lek, delajo v transportu, in otroških vrtcih, na bencinskih črpalkah, nabirajo in prodajajo gozdne sadeže. Pri takšnem in podobnem dopolnilnem delu sodelujejo zaposleni in nezaposleni člani družine.

Dopolnilno delo je samo ena od razlag — pozneje še kaj več o drugih — zakaj so Slovenci pobegnili povprečnemu Jugoslovnanu na lestvici osebnega in družbenega standarda za nekaj dolžin, čeprav bi lahko, sodeč samo po višini osebnih dohodkov, dobili drugačen vtis. Zaslužki v Sloveniji so za 12,8 odstotka višji od jugoslovanskega povprečja (marca letos je bilo v Sloveniji povprečje 2542, v Jugoslaviji pa 2253 dinarjev). Razlika v višini 12,8 odstotka nekako kaže, da je Slovenija leto dni pred Jugoslavijo, ko gre za zaslužek. V skupnem standardu pa je za 10 let pred povprečnim jugoslovanskim standardom. Kako? Zakaj?

Za mnoge zaposlene je dopolnilno delo druga dnevna ali popoldanska »izmena«. V razvitih slovenskih občinah je skoraj pravilo, da se vsak loti dopolnilnega dela, in to iz dveh razlogov; prvič, da bi stalno in vztrajno poravnaval inflacijske stroške (dirko cen), ki zmanjšujejo učinek realnih zaslužkov, in drugič, da bi bili dohodki dopolnilnega dela dodatna spodbuda nenehnemu negovanju čedalje višje življenjske ravni.

OPERACIJA HIŠA: V takšnih okoliščinah je delitev dela slovenske družine dokaj raztelesena. Ko pa začno graditi hišo, doseže stopnjo delovne

DESET SKRIVNOSTI

Tradicionalni odnos do dela

Velika zaposlenost

(več družinskih članov)

Zelo velika zaposlenost žensk

Ni nezaposlenih

Razvejano dopolnilno delo

Smisel za varčevanje

Prednosti družbenega standarda

Nizka nataliteta

(manj otrok — višji standard)

Učinkovita stanovanjska gradnja

Nakazila iz tujine

popolnosti, železne organizacije in discipline, ki velja za vse.

Ela (učiteljica) in Anton Kovačič (uslužbenec) in sin so imeli družbeno stanovanje s površino 72 kvadratnih metrov, hčerka in zet pa stanujeta drugje. Oba sta bila pred upokojitvijo. In vendar so se odločili, da bodo v Domžalah gradili hišo. Gradili so jo v etapah, in sicer štiri leta, kot je to običaj v Sloveniji — kot je to v skladu z dotokom denarja — posojili, lastnimi možnostmi in delovno silo.

Hišo z 240 kvadratnimi metri stanovanjskega prostora je sezidala vsa družina s pomočjo enega poklicnega zidarja. Pomagali so jim sosedje in sorodniki, katerim bodo to vrnili. To postaja v Sloveniji sodobna šega.

Kaj je Kovačičeve spodbudilo, da so se zadolžili v podjetju, pri banki in zvezi borcev in da zdaj namesto 250 dinarjev mesečne stanarine — stanovanje so vrnili podjetju — odplačujejo vsak mesec obrok za hišo in pohištvo v višini 1200 dinarjev? Vse to zdaj, ko njuna pokojnina skupaj znaša samo 4540 dinarjev. (Z dograditvijo hiše je prišla tudi upokojitve.) Zakaj so štiri leta z velikim odpovedovanjem — niti enkrat v tem času niso odšli na letni oddih — skoraj vsak dan gradili hišo od treh do devetih zvečer? Filozofija Antona Kovačiča je preprosta: »V tistem starem stanovanju bi umrl od lenarjenja. Tukaj na vrtu pa vsak dan delam«.

Slovenec je srečen, če ima majhen košček zemlje, kjer prideluje povrtno in sadje. Vrtove lahko vidite v sa-

mem središču mesta, velike in majhne, zasajene s solato, čebulo, paradižnikom in cvetjem. Vrt so si izmislili, da bi delali in kaj prihranili.

FORMULA: Kako živijo Kovačičevi in njihovi sosede, ki so si sezidali lepe hiše, velik del letnih prejemkov pa dajejo za odplačilo posojila (kredite je treba plačati v petih do dvajsetih letih)? Kako jim to uspeva? Za to imajo preizkušen obrazec: dopolnilno delo in varčevanje. Kovačič, nekdanj uslužbenec, je zdaj upokojenec, pa se vendar njegova hiša še lahko kosa s tistimi na beograjskem Senjaku. Zdjaj za biviše podjetje izdeluje nekakšno plastično embalažo, na primitivnem stroju, ki ga je »patentiral« s sinom. Lani je s tem zaslužil 2,7 milijona starih dinarjev in dohodek tudi prijavil davkarji. Delal je z ženo in s sinom po sedem ur na dan.

Žena Ela, ki nam je do potankosti razložila dohodke in izdatke družinskega proračuna, honorarno predava o pomenu globokega zmrzovanja živil in o tej temi piše članke in brošure. Zmrzovalne skrinje so v Sloveniji v modi. Ker je skrinja draga, vsi pa je žele imeti, je to motiv za dodatni za-

služek, dopolnilno delo in zadolžitev. Slovenec se je lani trikrat bolj zadolžil od prebivalca Srbije ali povprečnega Jugoslovana: vsak Slovenec je povprečno dobil od banke 90.000 starih dinarjev posojila.

Ker imajo novo hišo praviloma za nedokončano, se dopolnilno delo nadaljuje, da bi hišo izpopolnili in jo opremili z novimi aparati in novo tehniko. Za zaslužek je mnogo možnosti: pletejo torbice, rokavice in puloverje, izdelujejo različne izdelke iz plastičnih mas, redijo žabe, nabirajo gobe, pridelujejo cvetje. Ekonomist Janez Šumi, strokovnjak ljubljanskega inštituta za ekonomske raziskave, pravi: »Moj kolega izdeluje plastične epruvete. Poznam univerzitetnega profesorja, po stroki kemika, ki doma izdeluje kreme za negovanje obraza. Neki zdravnik izdeluje najlonske torbice...«

STROGO NAČRTOVANE POSTAVKE: Zaslužek na delovnem mestu in dopolnilno delo sta strogo načrtovani postavki v družinskem proračunu, tako kot se strogo načrtuje in razporeja delo v tovarniški dvorani. »Delovnega mesta« ne zapuste niti takrat, ko gre za fiziološke potrebe. To so vsakodne-

vne muke. Vendar pa se v Sloveniji ravna po izreku, da ni pomembno, koliko kdo v tovarni ali doma gara, pomembno pa je, kakšen je rezultat tega garanja.

Ker ni lahko priti do zaslužka, treba je delati približno 12 ur na dan — toliko mnogi tudi delajo — tudi dohodke, tako kot državni proračun, natančno razporejajo in trošijo. Če vas Slovenec nepredvidoma počasti s cvičkom, se bo prihodnji dan sam temu zadovoljstvu odrekel. Če se bencin nepričakovano podraži, se tisti mesec ne bo vozil vseh 30 dni, kot je poprej po svojih možnostih predvidel. Naslednji mesec bo povečal porabo šele, če je medtem več zaslužil. Ker ima domišljijo, da si izmišlja majhen business, in pa neomajno voljo do dela, bo dodatno povsem dovolj zaslužil.

V Sloveniji delajo rečno, nadurno, honorarno in dopolnilno, nezaposlenih pa ni. Trenutno ponujajo 30.000 delovnih mest. Možnosti za delo imajo tudi delavci iz drugih republik, ki se tam tudi čedalje bolj zaposlujejo. V ljubljanskem inštitutu za sociologijo trdijo, da je v Sloveniji zaposlenih 130.000 delavcev iz drugih republik.

DESET PLUS PET

Katere so osrednje točke »slovenskega modela« evropskega standarda, a brez blišča in luksusa: kaj pomeni matematična formula »deset plus pet«, ki je postala nacionalna posebnost.

Slovenija ima, kot smo že pisali v prejšnji številki, svojih deset »odločilnih« točk, ki so formule za standard, višji od jugoslovanskega prečaja. Ko smo raziskovali na kraju samem, smo ugotovili, da tudi drugih »pet točk« pojasnjuje, odkod tako visoka življenjska raven v Sloveniji: to so smisel za varčevanje, izboljševanje družbenega standarda, nizka nataliteta (manj otrok — višji standard), učinkovita stanovanjska gradnja in nakazila iz tujine.

KMET JERNEJ: Vrtni red »deset plus pet«, posamič ali povezano, daje kot sintezo dober evropski standard, brez blišča in luksusa, hkrati pa je to tudi odsev, ki razkriva nekatere šibke točke (in nove probleme) izpopolnjevanja slovenskega razvojnega modela.

Kmet Jernej Rihar z Dobrave, s srednje velikim premoženjem — en hektar in pol orne zemlje, pet hektarov gozda, tri krave in sto panjev — nam je razkazal hišo, posestvo in kup tehničnih pripomočkov: motorno kosilnico, traktor, tovornjak s prikolico, strojne grablje, obračalnik sena, napravo za spravilo sena v skedenj, hleve, mehanično orodje (sin je mehanik), gozdno motorno žago in še druge kmetijske stroje, pa avtomobil minioris in džip. Asfalt od hiše do vasi in glavne ceste imajo že 12 let. V kopalnici z bojlerjem stoiti pralni stroj, v shrambi pa dva hladilnika, klasični in zmrzovalna skrinja. V kuhinji smo opazili dva štedilnika — električni in še stari nizki, ki skupaj z veliko kmečko pečjo spominja na nekdanje čase na kmetih.

Gospodarju, njegovi ženi in dvajsetletnemu sinu, dolgih las in oblečenemu nič manj sodobno kot vrstniki, se nima za kaj tožiti po mestnih navadah in mestnem načinu življenja. Kmet Jernej pride po asfaltirani cesti hitro do mesta, okolje, v katerem živi, pa mu lahko zavidajo mnogi meščani: Riharjeva hiša stoji v naravnem parku, bogatem s kisikom.

Kako živite, smo vprašali tovariša Jerneja in si obetal odgovor, ki naj bi ga spremljal nasmeh, Jernej pa je odvrnil: »Ni prida, veliko davkov je treba plačevati, denarja pa je malo...«

SKOPUHI, A...: Tako kmet Jernej kot družini Baloh in Kovačič iz Domžal, s katerimi smo se pogovarjali o načinu življenja, imajo precej skupnih lastnosti: veliko delajo, veliko zaslužijo, precej potrošijo in dokaj varčujejo.

	Stanovanje z vodo in elektriko (v %)	s centralno kurjavo (v %)	kopalnico (v %)
Jugoslavija	29,1	4,5	24,6
Slovenija	56,7	12	43,2
Srbija	22,4	4	20,5
Kosovo	13,4	1,4	10,6

Pri čem Slovenec največ privarčuje? Seveda pri hrani. S tako ugotovitvijo o Slovencih se na splošno strinjajo tudi zunaj te republike, le da imajo dokaj zgrešene predstave o tem, koliko Slovenci potrošijo za prehrano in katera živila vse kupujejo. Učiteljica Ela Kovačič, ki ima skupaj z možem 4500 dinarjev mesečnega dohodka, brez dodatnega zaslužka, porabi za odpla-

čilo kreditov 25 odstotkov (nova hiša, pohištvo), za hrano 33 odstotkov, obleko 15 odstotkov, za tekoče izdatke (gorilno olje, elektriko, vodo) 20 odstotkov, za cigarete, bencin in zabavo pa 7 odstotkov.

Po uradni statistiki potroši Jugoslovan za prehrano 33 odstotkov svojih dohodkov, Slovenec pa 30 odstotkov. Če Slovenec porabi manjši del svojega dohodka za živila, to še ne pomeni, da se hrani slabše in manj kalorično. Število kalorij pri dnevni obrokih skoraj enako na Hrvaškem (3280 kalorij), v Srbiji (3140 kalorij) in v Sloveniji (2910 kalorij). Za primerjavo omenimo podatek, da znaša v Zahodni Nemčiji število kalorij, zaužitih na dan, 3180, v Italiji pa 3020.

UMETNOST VARČEVANJA: Kljub temu pa je opaziti nekaj razlik: Slovenci v primerjavi z drugimi Jugoslovani porabijo za enako kalorično in prav tako okusno hrano manjši del zaslužka, ker so bolj doma v umetnosti gospodarjenja in varčevanja. Skrivnost varčevanja sestoji iz treh pravil:

- kupovati večje količine, kadar je najbolj poceni;
- nakupiti živila, a ne porabiti denarja;
- ne metati stran hrane.

Ela Kovačič je kupila približno 10 kilogramov marelic, ko je bila cena najnižja, in jih po čisto posebnem postopku pripravila za ozimnico, shranjeno v zmrzovalni skrinji. »Jagode pa so z domačega vrta,« je povedala.

Morda je slišati trditve — kupiti živež, pa ne porabiti denarja — nekoliko nesmiselna. Pojasnimo, kako je s tem: poprečna slovenska družina se, ko gre za nedeljski izlet, ustavi pri kmetu in se z njim domeni, da si z drevesa nabere jabolko. Tako nam je povedal direktor nekega slovenskega

podjetja. In direktor ima poleg rekreacije še odlična jabolka, ki jih je plačal dvakrat ceneje, kot bi ga stale na tržnici. Kmet pa je zadovoljen, ker ni izgubljal časa za zbiranje in pot na trg.

Del zelenjave in sadja pridelajo na lastnih vrtovih. Ozimnice večinoma ne kupujejo. O tem so zgovorne izkušnje ljubljanskega ekonomista Janeza Šumija: »Z ženo vsako leto pol dopusta preživim na Pokljuki. Nabirava gobe, jagode, borovnice in brusnice, ki so odlične za kompot, in vse te gozdne sadeže na različne načine na čistem zraku pripravljavam za zimo. Seveda prineseva s sabo tudi lonce, kozarce in plinski kuhalnik.«

Računica je povsem jasna: za deset dni rekreacije, z vstajanjem ob petih zjutraj in za osem ur dela je ozimnica zastoj.

Skrivnost je v tem, da sadja in zelenjave ne smeš kupovati pozimi, ko je blago drago. V zmrzovni skrini so živila shranjena pri minus 22 stopinjah.

Tretjo točko varčevanja — ne metati stran hrane — je osvetlila tovarišica Kovačičeva. Ko nam je v hladilni skrini kazala kakih 30 vrst živil, od mesa, sadja in zelenjave, nas je zanimalo, kaj je v plastični vrečki. »To pa je pire krompir, ki nam je ostal od kosila v mesecu marcu. Ker sta v njem maslo in mleko, bom pire še uporabila, morda za jušne cmoke.« je povedala gospodinja.

Vprašali smo še, zakaj v tako velikih količinah hrani sok dvojni C. »Kupujemo ga na veliko, v kartonski embalaži, ker je tako za deset odstotkov ceneje,« je pojasnila Kovačičeva.

Kot so nam zagotavljali sobesedniki, imajo ljudje enak odnos do varčevanja tudi v tovarni. Sicer pa to potrjujejo tudi uradne številke o produktivnosti in ekonomičnosti.

NEKOC IN DANES: Naš znanec, kmet Jernej hrani v hladilni skrini svinino. Prašiča so klali februarja. Včasih so meso sušili, danes pa ga shranijo svežega, tako kot Eskimi, v debelem ledu. Slovincu se tudi ne iz-

plača, in velikokrat za to tudi nima možnosti, da bi vsak dan hodil na tržnico.

Mesa sicer ne jedo vsak dan. »Pri nas velja pravilo — trikrat na teden, druge dni pa si pomagamo z gobami,« nam je povedala Francka Baloh iz Domžal, ki, mimogrede, kupuje na trgu le krompir, vso drugo zelenjavo pa pridelajo na vrtu.

Del ozimnice in kurjave Slovinci nabavljajo tudi prek sindikatov.

GOSTILNA: Ljudje varčujejo še na več načinov: pri obleki, zlasti moški, ki se ne ozira na modo in ekstravagantnost (prevladujejo temnejše barve) in je klasična, skromna, kupljena v konfekciji (pravijo, da v Sloveniji naročajo obleko pri krojačih in šiviljah večinoma tujci).

V kavarne redko hodijo, po navadi bolj ob koncu tedna, če pa že gredo ven, zavijejo v gostilno, vsakdanjo, tradicionalno in domačo, kjer se ustavljajo vsi sloji prebivalstva. Motiv za obisk v domači gostilni nista le cenejša pijača in hrana, temveč predvsem okolje, v katerem se Slovenec prijetneje počuti in kjer ob kozarcu cvička rad tudi zapoje. V velike hotele, kot sta ljubljanski Lev in Slon, ne hodijo na kosila in večerje. In ni navada, da bi poslušali kavarniško glasbo ali pevko.

»Na lastne oči sem videla v Zrenjaninu, kako je neki možak odšel pevki v enem samem večeru 50.000 starih dinarjev,« je pripovedovala Angelca Križan, knjigovodkinja iz Dmžal, ki si je s 4000 dinarji plače in še z malo dopolnilnega dela postavila hišo, čeprav živi sama.

POSEDNO: Poleg rednega zaslužka, dopolnilnega dela in varčevanja — Slovenec dvakrat več varčuje od povprečnega Jugoslavana: v letu 1973 je prišlo 2743 dinarjev na prebivalca — ne smemo prezreti še ene od važnih komponent slovenske formule za visok življenjski standard. To so indirektni dohodki ali ugodnosti tako imenovanega družbenega standarda, ki seveda niso povsod enaki. V tovarni zdravil Lek smo iz razgovora s funkcionarji

in družbenopolitičnimi delavci izluščili 17 točk, na podlagi katerih približno 1000 delavcev dobiva na različne načine dodatne dohodke ter uživa druge ugodnosti višje življenjske ravni.

»Kdor je prošil za stanovanje, ga je tudi dobil; nerešenih prošelj ni,« je povedal predsednik centralnega delavskega sveta Korošec.

Zadnja skupina delavcev se bo vselila v stanovanja ali družinske hiše, ki so jih dobili ali gradili s posojili podjetja ter lastnimi prihranki, leta 1976. Mladi zakonski pari, zaposleni v tej tovarni, se vseljujejo v stanovanja in hiše po treh do petih letih delovne dobe v podjetju. Posebnih olajšav so deležne zlasti mlade družine.

Kar zadeva posojila, je natanko znano, koliko mora vsak posameznik — odvisno od dohodkov — sam vložiti v stanovanje ali hišo. Tako je tudi znano, kolikšno posojilo bo dobil od podjetja. Če uslužbenec nima sredstev za kredit, bo zanj poskrbelo podjetje. Letos bo tovarna Lek vložila v stanovanja in kredite milijardo starih dinarjev posojil.

Naj omenimo še nekatere od 17 točk posrednih dohodkov: topli obrok stane 2 dinarja, vsak dan pa ga naroči več kot 800 delavcev; v počitniških domovih, ki jih ima tovarna na morju, stane penzija 35 dinarjev, kakih 50 delavcev pa vsako leto letuje brezplačno. Vsi tisti, ki ne preživljajo dopusta v počitniških domovih, dobivajo po 600 dinarjev regresa. Ne smemo zanemariti tudi povračila za prevoz, dotacij za stroške vrtce, klinične bolnišnice, kulturne prireditve in drugo.

Ali slovenski standard odseva tudi kake negativnosti ter načena nove socialne probleme? V čem je bistvo te »slovenske formule« — nacionalna narava ali kaj drugega? O tej temi, hkrati tudi zadnji v seriji, bomo spregovorili v naslednji številki.

Pri dohodkih Slovincije ne smemo pozabiti na 80.000 Slovencev, zaposlenih v tujini. Po ocenah ljubljanskega inštituta za sociologijo dohodki teh rojakov pomembno vplivajo na življenjski standard republike.

SENCE VISOKEGA STANDARDA

Vsak napredek ima svojo ceno. Od družbene dediščine, pridobljenih navad in izkušenj kakor tudi od vrste drugih okoliščin je odvisno, s kakšnim tempom in s kakšnimi žrtvami se ustvarjajo nove dobrine, za kakršnimi se vsakdo žene, ki pa jih ne morejo vsi hkrati doseči. Zato tudi plačujejo različne račune.

Nekatere prednosti v življenju so odvisne tudi od tega, pod kakšno »zvezdo« je kdo rojen, in tako je tudi v Sloveniji. Ni vseeno, ali je ta »zvezda« Kranj ali Lenart, ena najrevnejših slovenskih občin, ki z več podobnimi zaostaja v industrijskem parterju, v nasprotju z drugimi, katerih proizvodnja in standard se vzpenjata v višave: narodni dohodek Slovenije za leto 1972 se je povzpela na 1204 dolar-

je na prebivalca (Jugoslavija 600 dolarjev), v občini Lenart pa samo na 300. Kranjska občina pa je že leta 1969 žela 1200 dolarjev narodnega dohodka. Razlike so torej občutne tudi v Sloveniji sami, tako kot so opazne tudi v »družini« Jugoslavije.

Razslojevanje slovenskega prebivalstva je postopen, a očiten proces, eden izmed dejavnikov tega razslojevanja pa je raven standarda. Ljubljanski inštitut za sociologijo je ugotovil, da prevladujejo, kar zadeva razslojevanje z vidika standarda, trije poglavitni momenti:

- status in položaj posameznikov na delovnem mestu in položaj v političnih organizacijah;
- status staršev;
- lastništvo predmetov trajne po-

trošnje (avtomobil, aparati, hiša).

»Slovenska formula« visokega standarda torej reflektira svoje plime in oseke. Malce vztrajnejši raziskovalec bo opazil nekatere sence, ki vsaj deloma zatemnjujejo mozaik družbenega in ekonomskega vzpona Slovenije, čeprav so nekatere neizogiben spremljevalec sodobnih družbenih sprememb. To so: nizka nataliteta, kar je v vzročni zvezi z višjim standardom, višji odstotek poškodb pri delu in bolehanj v primerjavi z jugoslovanskim (pojav, ki nas lahko za hip tudi zmede), mladinska delinkvenca (kazno je tudi, da naglo narašča), manjša zainteresiranost za družbeni standard (iz česar prav zdaj iščejo izhod) in razmišljanja o tem, ali Slovenija dobi od zaposlenih delavcev iz drugih republik

več, kot jim vrača.

● **NATALITETA:** Standard se povečuje z dohodki na prebivalca, kar je tudi razumljivo. Čim manj prebivalcev in hkrati čim več zaposlenih, tem višji standard. To je ena od slovenskih formul, ki je sicer značilna za razvitejšo avstrijske države. Poprečni letni prirastek je osem na tisoč prebivalcev (v ožji Srbiji devet, v Hrvaški blizu sedem, na Kosovu 25, poprečje za Jugoslavijo je deset, Avstrijo dva, Švedsko štiri, Italijo sedem, Francijo šest, ČSSR pet in ZSSR deset).

Slovenska številka (osem) se že od leta 1950 ne premakne. Ali se bo kaj spremenilo na bolje, odkar so nedavno uvedli materialne stimulanse natalitete, bo pokazal čas. Lani so od poprečne osnove (ta znaša v Sloveniji 3,5 milijona starih dinarjev osebnega dohodka) za vsakega otroka odbili 1.380.000 starih dinarjev, za nezaposleno ženo pa milijon. Letos se za enega otroka (popoln znesek otroškega dodatka, do katerega ima delavec pravico) izplača 16.000 starih dinarjev, za dva otroka 40.000, za tri otroke 64.000, za štiri pa 88.000 starih dinarjev.

V ljubljanskem inštitutu za sociologijo še nimajo odgovora za vse vzroke dolgoročnega stagniranja slovenske populacije. Direktor Stane Saksida ugotavlja, da je vsa Slovenija podvržena simptomom, ki so značilni za zmanjšan obseg populacije: poleg nizke natalitete je karakteristično, da se je v zadnjih sto letih izselilo 550.000 Slovencev (to izseljevanje zdaj kaže tendenco upadanja); po številu samomorov je Slovenija tretja na svetu (za Madžarsko in Švedsko); vidimo da je odstotek umrljivosti moških sorazmerno večji; konstantno visok je odstotek alkoholikov; veliko je poškodb in izostankov z dela zaradi bolezni.

● **POSKODBE, BOLEZNI:** Prevladuje zakoreninjeno mnenje, da delavci na nerazvitih območjih »prednačijo« v poškodbah pri delu in izostankih zaradi bolezni. Resnica pa je drugačna — na prvem mestu je Slovenija, kjer se na tisoč zavarovancev pripeti 78 nesreč pri delu (poprečje za Jugoslavijo 60), Hrvaška 65, Srbija 54, Makedonija 37, medtem ko je na sto zavarovancev Slovenije leta 1972 prišlo 1556 izostankov zaradi bolezni (Jugoslavija — poprečje 1388 izostankov na sto zavarovancev).

Pogovarjali smo se z več pristojnimi osebnostmi (sindikati, mestni komite), ki ugotavljajo, da je to ena izmed negativnih posledic v tekmi za standardom, zlasti še, če se dela po ves dan — na delovnem mestu in postransko.

Včasih Slovenec hoče več, kakor more, nam pošepnejo sobesedniki, s čimer namigujejo na nenehno dnevno angažiranost vse do sobote in nedelje. Zadostuje trenutek nepazljivosti in že je tu poškodba in izostanek z dela.

Kot enega od razlogov navajajo za starelo tehnologijo, ki jo Slovenija sicer zadnja leta zboljšuje. Takšna trditve pa ne velja za tehten argument. Mnenje direktorja slovenskega inštituta za sociologijo Staneta Saksida je, da se s standardom povečuje število nesreč pri delu. Nekateri primerjave to dokazujejo: Zahodna Nemčija ima 30 odstotkov več nesreč (poškodb) pri delu kot Slovenija. Tako s številnimi poškodbami pri delu plačujejo davek višjemu in visokemu standardu.

● **DELINKVENCA:** Tretja »senca«, ki je legla na slovenski standard — mladinska delinkvenca — daje povod za pogovore zato, ker se je število deliktov oziroma zapornih kazni v zadnjih petnajstih letih podvojilo, ravno v času stalnega naraščanja osebnega standarda. Zdi se, da je ta pojav treba raziskati ne le pri nas, marveč tudi v svetu; o njem smo se pogovarjali z vzgojiteljem in poboljševalnem domu, s sodnikom-poročnikom in s sociologom-praktikom iz sindikata, ki ugotavljajo, da so otroci v boljše situiranih družinah in v tistih, ki so vsakodnevno zelo zaposlene, vzgojno veliko bolj zanemarjeni.

Toda v inštitutu za sociologijo vztrajno trdijo, da se ne ve natanko, kdo in kaj vse vpliva na večjo mladinsko delinkvenco. Ali je to v določenem trenutku posledica poostrenejega zakonskega predpisa ali politike sodišč, ali doslednejšega policijskega odkrivanja prestopnikov? Ali pa zaradi povečanja standarda bolj občutljivo reagirajo na povečane možnosti za krajo in druge prestopke?

Za zdaj je nesporno samo to, da tehnološka ekspanzija, proces institucionalizacije, ustvarjanje novih družbenih sistemov in spreminjanje sveta poteka hitreje, kot se spreminjajo odnosi v pojmi ljudi. Tu nastajajo konflikti. Poseben pojav je tudi vedno pogostejša migracija delavcev iz vseh republik in pokrajin v Slovenijo.

● **MIGRANTI:** Pravzaprav se ne ve natanko, koliko teh delavcev je danes v Sloveniji; kot zremo iz virov političnih forumov, jih je skoraj sto tisoč, medtem ko jih inštitut za sociologijo ceni na 120 do 140 tisoč.

Tega sodobnega premika delovne sile smo se dotaknili zato, ker smo v inštitutu za sociologijo naleteli na tezo, da delavci iz drugih republik s svojim presežnim delom bogatijo že zavidanja vredni slovenski standard. Stane Saksida vzame primerjavo: »Vsi faktorji, ki prek tuje delovne sile prispevajo h gospodarskemu vzponu Zahodne Nemčije, veljajo tudi v Sloveniji. Tu se ni vnaprej nič investiralo v te delavce, zanje ni bilo nobenih materialnih stroškov (šolali so se na primer in že od mladih nog vzgajali v drugih regijah in republikah), zdaj pa dobršen del svojega presežnega dela plasirajo v razvoj slovenskega gospodarstva in v zboljševanje slovenskega standarda. Toda tej delovni sili z juga naše države pri nas ne nudijo ustreznih življenjskih razmer.«

Večina teh delavcev ima nižje kvalifikacije in ker jih je precejšnja večina brez družin (del zaslužka pošiljajo domov), žive v specifičnih razmerah, ko so odtujeni in resno ogroženi od spontane asimilacije okolja, v katerem žive. O teh dveh pojavih so se že pogovarjali v političnih forumih.

Prav tako ni mogoče prezreti tega opozorila: položaj slovenskega delavca s (nezadostno razvitega) Kozjanskega in »prišleka«, na primer iz Bosne, je enak. Kolikor so centri odločanja odtujeni bosanskemu, toliko oddaljeni so tudi kozjanskemu delavcu. Neustrezen politični položaj teh delavcev postane političen problem, ki je že sicer eden izstopajočih problemov celotnega slovenskega delavskega razreda — so nas opozorili v ljubljanskem mestnem komiteju ZK.

● **KALEJDOSKOP:** Okolje, v katerem se poraja standard, je privlačen kot zložek v kalejdoskopu, v kate-

rem se vse nenehno spreminja — tako oblika kot vsebina. Vse je odvisno od položaja in nastavitve slike ter intenzivnosti svetlobe, ki pada nanjo.

K vzponu slovenskega standarda se potuje z različno hitrostjo: del potnikov se vzpenja z ekspresnim vlakom, drugi so zadovoljni s stvarnim položajem in jim je dobrodošel tudi brzi vlak, ostali pa se vozarijo s tovrstnimi vlaki. Če se prestavimo na geografske širine Jugoslavije, bomo opazili, da so se slovenski vlaki oddaljili od drugih. Razvija se tekma — malce nenavadna — ker nismo stali hkrati, v enakih pogojih, z enakimi vlaki. Nekdo je startal s parno lokomotivo.

Zakaj so Slovenci na čelu kolone?

O tem se v jugoslovanskih okvirih velikokrat govori. Kadar se iz kakršnihkoli razlogov vsiljujejo primerjave — kaj kdo ima, kaj kdo ustvarja, kako ustvarja — najprej omenjajo Slovenijo. In največkrat ugotavljajo, da je bistvo slovenske »formule« v tem, da je Slovenec ravno Slovenec. V nekem smislu se je ustvaril mit o tem, da je ključ uspeha slovenski narodni značaj. Vprašanje je, ali je kak narod in načine njegovega življenja in dela zares mogoče opredeliti samo glede na narodni značaj? Ali se lahko Slovenec zahvali samo svojemu narodnemu značaju (govori slovenski živi v mejah Slovenije, piše v latinici in tako dalje), da ustvarja model organiziranega življenja, ki mu lahko drugi samo zavidajo?

Slovenci se s takšnim mnenjem ne strinjajo. Izvedenci v ljubljanskem inštitutu za sociologijo zavračajo možnost, da bi narode opredeljevali glede na narodni značaj: »Nismo iznašli instrumentov, s katerimi bi diferencirali množico Srbov in Slovencev.« nam pojasnjuje direktor Saksida. — »Model organizacije, ki Slovenca vključuje v delo in navaja k delu, je stvar akumulirane izkušnje v industriji, ne pa stvar narodnega značaja. Te izkušnje pa je manj, denimo, v Srbiji. Pustite Srba v Nemčijo, pa bo tam bolje delal in uspešno proizvajal. Torej ni bil rojen za ta način industrijskega dela. Tu, v Sloveniji, je bil Slovenec rojen v takšnih razmerah in se je na to hitro navadil. Ta moč ni v narodu, to je celoten način življenja in sistem navad.«

Gre torej za proces pridobivanja izkušenj.

Petar Stojanović

KAJ PRAVIJO DRUGI O NAS IN KAJ MISLIMO SAMI O SEBI ?

Na straneh 13 do 16 ponatiskujemo prevode treh člankov, ki jih je prineslo ljubljansko DELO v svoji sobotni prilogi 17. avgusta letos. Istočasno sta dva stalna sodelavca DELA, Alenka Puharjeva in Jože Šircelj, odgovorila NINu. Njuna prispevka objavljamo na naslednjih straneh.

Med razvito družbo in vaško srenjo

Serija treh člankov, objavljenih pod naslovi Deset slovenskih skrivnosti, Deset plus pet ter slednjič Sence visokega standarda, se po osnovnem tonu ne loči od drugih, na isto temo napisanih člankov v kateremkoli neslovenskem časopisu. V vseh teh lahko razberemo čudenje in občudovanje, vsi so polni priznanj tako imenovani »jugoslovanski Sveci«, »slovenskemu čudežu« ali vsaj — suho rečeno — najbolj razviti jugoslovanski republik. Slovenec je v njem opisan kot delavno, vestno, pridno in disciplinirano bitje, ki rado trdo dela, varčuje in nosi na kup, zato ni vrag, da se mu to ne bi tudi poznalo — v visokem standardu.

Hkrati pa je v podtonu teh člankov mogoče — včasih eksplicite, včasih implicite — prebrati tudi očitke oziroma, bolje rečeno, pomisleke. Nekako takole bi jih lahko formulirali: »Ze res, da imajo tile Slovenci vse, kar hočejo, ampak ali je to sploh kakšno življenje takole garanje od jutra do noči? Saj se sploh ne znajo veseliti in sprostiti, ne znajo posedati po kavarnah in plačevati pevkam in tako so škrti, da hodijo v gozd gobe nabirat. Saj človek ne bi verjel, ampak med delovnim časom se na stranišče ne grejo...«

Zato ni nič čudnega, če Slovenci prebiramo takšne sestavke z mešanimi občutki. Po eni strani nam kajpada godi takšno javno priznanje (saj natihem vsak pošten Slovenec ve, da mu ni para), po drugi nam hitreje pozeze kri po žilah (da bi bile kamrice z oznako OO v naših tovarnah nepotrebne, pa je le malo prehuda) in navsezadnje so — ali bi vsaj morale biti — takšne analize priložnost za dodatno samokritično reševanje naših uspehov in neuspehov.

Kako učinkovita učinkovitost?

Ko si prav zaradi takšnega prizadevanja po samokritičnosti ogledamo deset skrivnosti, ki jih Stojanovič navaja kot temeljne kamne visokorazvite Slovenije, moramo na večino pokimati. Vsi vemo, da je naš tradicionalni odnos do dela, se pravi naša srednjeevropska opredeljenost, drugačen kot v ostalih republikah, prav tako poznamo podatke o visoki zaposlenosti, še zlasti o visokem odstotku zaposlenih žensk in če že nimamo podatkov o honorarnem delu, se nam vsaj dozdeva, da veliko Slovencev po drugi uri res ne prekriža rok. Kaj pa

naj rečemo ob trditvi, da je ena naših skrivnosti »učinkovita stanovanjska gradnja«?

Ta trditev se bo večini med nami zdela zelo sporna, vsi tisti, ki jih stanovanje (oziroma nestanovanje) zadeva v živo, pa se bodo ob njej grenko nasmehnil. »Učinkovita stanovanjska gradnja«, to pa to. Le v čem je ta učinkovitost, ko pa nam stanovanj manjka na vseh koncih in krajih, ko so naravnost pregrešeno draga in za nameček še enako pregrešno slaba?

A da ne bomo govorili na pamet, navedimo nekaj podatkov. Takole, na primer, lahko beremo v študiji Stanovanjska politika organizacij združene ga dela, v gospodarstvu, ki jo je za Raziskovalni center za samoupravljanje naredil Vinko Mlakar:

»Kljub velikemu povečanju stanovanjskega sklada (v času 1961 — 1971 se je v Sloveniji povečal za 75 tisoč enot, v Jugoslaviji pa za 906 tisoč enot) nam stanovanj še zelo primanjkuje — v Sloveniji 45 tisoč, in v Jugoslaviji 347 tisoč. Če k temu dodamo, da so mnoga stanovanja samo zasilna, bi potrebovali v Sloveniji 54 tisoč in v Jugoslaviji 437 tisoč novih stanovanj samo za kritje primanjkljaja.«

In naprej: »Zanimivo je, da se je v Sloveniji občutno povečalo število oseb, ki žive v zasilnih stanovanjih, namreč za 9000 — od 18.195 v letu 1961 na 27.134 v letu 1971.«

Lahko bi naštevati še podatke, da v 26 tisoč stanovanjih v Sloveniji živi več kot eno gospodinjstvo, da imamo 215 tisoč stanovanj s straniščem na dvorišču, da je vsaka deseta družina sploh brez stanovanja itd. Konec koncev bi k temu lahko dodali še vrsto ugotovitev družbenopolitičnih forumov, ki stanovanjsko gradnjo opisujejo kot skrajno nezadovoljivo, neorganizirano, nepravično in podobno. Dodali bi lahko še to, da v razvitem svetu velja, naj kvadratni meter stanovanja stane povprečno mesečno plačo; pri nas stane, kot vemo, dvakrat, raje trikrat toliko.

Skratka: Blagor predsedniku delavskega sveta v Leku, ki lahko okrajšano izjavi »Kdor je hotel stanovanje, ga je tudi dobil; nimamo neresenih prošnja. Zal pa vsi Slovenci ne moremo delati v Leku.

Seveda je možno, da Stojanovič ni imel v mislih gradnje družbenih stanovanj, ki je v vseh republikah približno enako (ne)učinkovita. Morda je mislil na gradnjo zasebnih hiš, na

tisto delitev dela, ki »doseže stopnjo delovne popolnosti, železne organizacije in discipline«, kakor hitro se začne zidati hiša. In ker na splošno velja, da Slovenci sploh ne poznamo drugačnih sanj, ker takorekoč v glavah nosimo hišice v cvetju, je ta gradnja vredna posebne pozornosti.

Ampak morda bi morali najprej navesti tole zanimivost: čeprav v Jugoslaviji Slovence tako rekoč enačijo z graditelji privatnih hiš, je delež zasebne gradnje pri nas še najmanjši. V publikaciji Družbeni razvoj Slovenije 1947 — 1972, stojijo o zadnjih dveh desetletjih tile podatki:

Smo res najbolj zadržti zasebniki?

»Le v Sloveniji smo zgradili več družbenih stanovanj (62 odstotkov) kot zasebnih, medtem ko v drugih republikah in pokrajinah prevladuje zasebna gradnja: na Kosovem znaša 94 odstotkov, v Bosni in Hercegovini 75 odstotkov, v Hrvaški 62 odstotkov, v Srbiji 61 odstotkov, Vojvodini 60 odstotkov, ožji Srbiji 58 odstotkov, Makedoniji 57 ter Črni gori 52 odstotkov.«

Ob teh podatkih se seveda moramo vprašati, kje neki se je vzela kliše, ki Slovence opisuje kot zadržte zasebnike, ki jim je hišica začetek in konec življenjskih ambicij. A preskocimo to vprašanje in namesto njega raje postavimo trditve: tako množična zasebna gradnja je prej odraz značajskih potez našega gospodarstva (zlasti stanovanjskega) kot pa nekakšnega slovenskega nacionalnega karakterja.

V podkrepitev te trditve lahko naštejemo celo vrsto paradoksov. Najprej, recimo, tega, da pri nas enostanovanjska hiša stane približno toliko kot večje stanovanje. Ker ima skoraj nujno večjo površino, ponavadi tudi vrt in ker je povrh tega še neprimerno bolj solidno zidana, so vanjo vzidani milijoni seveda dosti bolj racionalna naložba. Zaradi vrste finančnih gordijskih vozlov, kreditnih absurdov in podobnega se ta paradoks zaostri v pravo deformacijo: priti do hiše je laže in ceneje kot priti do stanovanja. Le kako naj si drugače razlagam podatke, da se za gradnjo individualnih hiš odločajo predvsem ljudje z nizkimi osebnimi dohodki?

Ob tem naletimo na dodaten paradoks: čeprav Slovenci ne znamo niti približno učinkovito urediti gradnje družbenih stanovanj, pa dosežemo

skoraj »delovno popolnost« in »všečno organizacijo«, kadar gre za postavljane zasebnih hiš. In pri tem nas niti malo ne skrbi to (drugod pa ne zbuja pozornosti), da gre za čisto nesposoben in neracionalen fenomen. Kako neki bi, sicer lahko opisali z zdravdo pametjo skregan pojav, da učitelji polagajo opekan, elektrifikirajo mešajo malto, strugarji pokrivajo strehe, arhitekti ometavajo zidove? Kako je možno, da temu rečemo delovna popolnost, ko pa je človeštvo že pred srednjim vekom ugotovilo, da je pametneje, če vsi ne delajo vsega, ampak vsak samo tisto, kar se je naučil in za kar ima dar?

»Vsi za enega, eden za vse«

Slovenija resda koraka prek Rubikona srednje razvite dežele in se bliža obali visoko razvite, vrsta kazalcev priča o tem, da se je uvrstila med sodobne industrijske družbe, hkrati pa so v njem zmeraj bolj očitne poteze, ki so izrazito nesodobne in še najbolj spominjajo na vaške srenje. Tu nimamo v mislih samo horukarske gradnje stanovanjskih hiš, kjer so tesno povezane skupine ravnanja po načelu »vsi za enega, eden za vse«, ampak še celo rešeto znamenj, ki kažejo v nasprotno smer od tiste, ki bi jo lahko pričakovali.

Vzemimo na primer samo tiste nesrečne zmrzovalne skrinje, ki bi jih — tako pravi Stojanović na začetku svoje serije — lahko našli v glavah vseh pravih Slovencev. Na svoji poti v razvitost smo se Slovenci — tako kot drugi narodi — naučili nekaj o racionalnosti, o vrednosti časa, o prednostih industrijske proizvodnje. Kar se prehrane tiče, smo se torej naučili, da se ne splača več vkuhavati marmelade in kisati kumarike, prekajevati klobas in vlagati paprike, ker to bolj racionalno počnejo v tovarnah. Zakaj neki smo se nenadoma — potem ko smo dobili velikanske hladilnice — odločili, da bomo vsak po svoje nosili živila na kupčke, jih čistili in vtikali v vrečke, vso to zalogo pa potem zmrzovali? Od kod neki je v nas spet oživila miselnost kmečkih prednikov, ko je morala imeti vsaka hiša polno kaščo, polno dimnico in polno klet?

Vsa ta vprašanja o čudni mešanici razvitega in nerazvitega, ki se ji pravi slovenska družba, seveda niso namenjena Stojanoviću, ampak bolj samim sebi. Ker pa je bil povod za

to pisanje le Stojanovičeva analiza skrivnosti slovenskega uspeha, se raje vrnimo k njej.

Ob temeljnih točkah za dosego tako visokega standarda se je Stojanović v tretjem sestavku lotil tudi stvari, ki ne zbuja jo čudenje in občudovanje — torej nekaj, kar bi ostala Jugoslavija morala posnemati, pa bi se ji bolje godilo. V slovenski družbi vidi tudi sence, se pravi nekakšen davek na visok standard.

Sence so, a kaj jih meče?

Ze bežen pogled na neštete sence (tako kot na točke, ki prinašajo uspeh) nas potrdi v veri, da je nekaj tako kompleksnega, kot je življenje neke skupnosti, izredno težko poenostavljati v sheme — težko in dvorezno. To je, na primer, očitno pri vprašanju natalitete, saj Stojanović ne ve dobro, ali naj nizko nataliteto oceni kot vzrok ali posledico, niti ne, ali je nekaj pozitivnega ali negativnega. Tako jo najprej navaja kot eno od skrivnosti za slovenski uspeh, dva tedna zatem pa kot »določeno senco.« Če gre za enega od pogojev za uspeh, zakaj ne prinaša več učinka v ožji Srbiji, Vojvodini in Hrvaški, kjer je nataliteta še nižja? Zakaj se tudi spravevati vali se bo kaj spremenilo na bolje?

Podobno je tudi s samomori, drugo takšno senco. Slovenski strokovnjaki, ki se ukvarjajo z zamotanim vprašanjem samomorov, se močno otepaajo pretesnih povezav med standardom in samomori, še bolj pa seveda poenostavljene izpeljave, da visoka stopnja samomorov izvira iz visokega standarda. Če drugega ne, zato, ker smo prav Slovenci primer ne navadnega pojava: visoke samomorilnosti v neurbaniziranih področjih, predvsem med revnimi, ostarelimi in osamelimi kmeti. Če bi potemtakem površno in poenostavljeno sklepali, bi lahko rekli, da ravno nizek standard prinaša več samomorov — pa je to verjetno daleč od resnice, ali vsaj vse resnice.

Hudo sporna je tudi tista senca, ki jo mečejo bolniški dopusti in nesreče pri delu. Pri boleznih se srečujemo s paradoksalno resnico sodobnega sveta, da smo ljudje tembolj bolni, kolikor bolj razvito zdravstveno mrežo imamo in da zna medicina ozdraviti zmeraj manj bolni, kolikor bolj se razvija. In nesreče pri delu?

»Po podatkih zveznega sekretariata smo Slovenci na vrhu, ampak ti podatki so dvomljivi.« ugovarja slovenskemu rekordu inšpektor inž. Franjo Belak. »Prepričan sem, da se nam tu maščuje naša doslednost. Pri nas namreč prijavljamo vsako malenkost, tudi nedozivne praske in udarce, močno pa dvomim, da so povsod tako temeljiti.«

Poleg tega pa obstoji še dodatna ovira za primerjave: ker se ravnamo po socialnem vodilu, štejemo k delu tudi pot v službo in domov. In ker smo po številu avtomobilov in gostoti prometa neprimerno dlje kot druge republike in ker, kot vemo, doživljamo pravo epidemijo prometnih nesreč, se to pozna tudi pri nesrečah »na delu«, pa čeprav so nekaj kilometrov daleč od dela. Leta 1972, na primer, je bilo med nesrečami s smrtnim izidom le 23 odstotkov takšnih, ki so se pripetile dobesedno na delu. Vse druge so se odigrale na cestah in tirih — a predvsem na cestah.

Živimo od podedovane rente?

Vsi ti ugovori seveda niso namenjeni dokazovanju, da v Sloveniji ni nikakršnih senc, tako kot ugovori proti desetim skrivnostim uspeha niso namenjeni dokazovanju, da ni uspeha. Nasprotno, uspehi so in sence so in Slovenci bi verjetno morali več razmišljati o tem, od kod so in zakaj so. In pri tem se predvsem ne bi smeli zadovoljiti s tem, da smo iznašli formulo »deset plus pet« pa da znamo nabirati gobe, pomencati, kadar bi bilo dobro iti na stranišče in čez tri mesece uporabiti pire krompir, spravljeno v hladilni skrinji.

In ko bomo razmišljali o tem, kje v našem družbenem in ekonomskem življenju (in ne v nacionalnem karakterju) so vzroki za to, da se nam kljub vsemu kar dobro godi, bi se morali predvsem izogniti samovšečnosti in samozadovoljnosti, ki nas navdaja ob primerjavah z drugimi jugoslovanskimi republikami. Če gre res za »akumulirano izkustvo«, kot pravi Stane Saksida — in del resnice gotovo tiči tudi v tem — lahko začnemo kar z vprašanjem: kaj pomeni življenje od takšne rente in koliko časa lahko traja.

Alenka Puhar

Svobodna Slovenija, Buenos Aires 4.7.1974

Prijatelj Svobodne Slovenije je iz domovine poslal to-le zanimivost: »Vsi uslužbenci časopisnega podjetja „Delo“ so bili kaznovani z enkratnim zmanjšanjem plače za 20.000 starih dinarjev, ker so zaradi nezadostne pazljivosti objavili osmrtnico bivšega glavnega domobranskega kurata prof. dr. Ignacija Lenčka.« (Osmrtnica je bila objavljena že po pogrebu in ne omenja niti tega, da je bil prof. Lenček duhovnik! Op. Svob. Slov.)

..... Ta slučaj nam pojasni, s kakšno histeričnotjo varujejo komunisti pravovernost svojega časopisja. Do zadnje podrobnosti mora biti v liniji rdečih idej in slepo ubogljivo navodilom trenutnih oblastnikov. Zavedajo se, da je, tisk velesila. Je velesila tudi, če je diktatorski, kadar bravcu ni mogoče primerjati uradno resnico z ono drugo, ker ni tiska, ki bi ji oporekal. Zato je razumljivo, da s takim hrepenjenjem hero doma vse, kar se tiska našega v

inozemstvu, ne oziraje se ne le na vsebino, ampak tudi na dejstvo, da je bilo natiskano v svobodi. Ali se zavedamo mi v svobodi živeti Slovenci, kaj zakrivimo, če naši rojaki doma dobe v roke tisk, ki ne vzbuja občudovanja, ampak razočaranje in žalost, češ, zakaj tam zunaj niso edini in zakaj ne izkoristijo vseh možnosti, da ohranijo v svobodi čisto misel na osvoboditev našega naroda?

J. A.

Grenki sadeži pretirane hvale Slovencev

Kakor dolga rožasta krila so letos v modi tudi članki o slovenskem standardu. Kot dopetavih kril — tudi člankov ni malo. Od tistih, ki čisto pametno prenašajo nekatere slovenske kar pametne izkušnje, do onih, zvarjenih po receptu: zamesti malo statistike, dodaj ščepec pogovorov z dobro situiranimi Slovenci, pa previdno zalij vse skupaj z ugibanji o nacionalnem karakterju, da pa ne bi prekipelo, vrzi noter še kakšno kvalificirano izjavo sociologa, ekonomista.

Metoda, ki so jo uporabili naši kolegi iz drugih republik — vsaj nekateri med njimi, če smo zadržani v sodbi — je metoda opisovanja smetane, pri čemer siroko zamolčiš. Ko prebereš tak članek, se čudiš, kaj neki manjka, potem pa uvidiš: o močniku pa krompirju v oblikah pisec ni rekel niti besede.

Hvala je slajša od graje

Takšna metoda je najudobnejša. Prvič, ker so takšni članki berljivi za neslovenske bralce, saj med drugim netižno socialno zavist: čisto človeško je pogledati sosedu v lonec, da bi videl, ali v njem vre slajša ali slabša juha od tiste, ki je v tvojem loncu. Drugič, s takim poročanjem se izogneš morebitnim protestom, medrepubličkim kritičnim pripombam. In tretjič, ker vsakdo rajši sliši hvalo kot grajo, je zelo verjetno, da bodo tudi slovenski bralci (v izvirniku ali prevodu) radovedno prebrali, kaj je kdo o njih odkril (ali misli, da je odkril).

Naj kar ob začetku povemo, da treh člankov iz serije o Slovencih, ki jih je Petar Stojanović priobčil v beograjskem časopisu NIN, ne nameravamo vzeti zgolj kot predmet polemike. Bolj imamo v mislih vsrčno premišljanje o stvarih, o katerih je spregovoril — in ob pisanju samem. Torej: prej tovariška debata kot polemika.

Če je med drugim res, da smo novinarji bolj ali manj amaterski sociologi, ki razčlenjujejo in prikazujejo družbo brez posebnega raziskovalskega aparata, potem si moramo biti hočeš nočeš tudi v svesti meja svojega ravnanja. In umestna želja po privlačnosti naših izdelkov ne more, ne sme izrinuti samokritične distance.

Dovolj in premalo (za ambicije)

Če tega ne napravimo, se v brzicah podatkov, vtisov, izjav kaj hitro utegnemo najti blizu čeri, ki ogroža

jo reporterski, novinarski čolnič. Recimo: nobenemu novinarju ne bi prišlo na misel, da bi opisal blaginjo Dubrovnik in potlej pribil — pa četudi samo implicitno — glejte, takšna je Dalmacija! Kot Makedonije ne boš sodil samo po Skopju in Ohridu, Bosne in Hercegovine ne samo po Mostaru in Sarajevu, je dobro, pardon, bi bilo dobro, če bi tako ravnali tudi, ko pišemo o Slovencih in slovenskem standardu.

Petar Stojanović pa je za ilustracijo vzel dve družini iz Domžal in kmeta z Dobrave, ki je brčkone Blejska Dobrava. Kaže, da je dobro razumel njihove izjave in jih vestno zapisal; to smo dognali, ko smo jih malo preverjali.

Torej: skok na Gorenjsko in skok v okolico Ljubljane. Plus pogovor z direktorjem inštituta za sociologijo in filozofijo Stanetom Saksido in ekonomistom Janezom Sumtjem.

Dovolj za čisto berljive članke, premalo za ambicije v podtekstu: razkriti vzroke, vzrode »slovenskega čudeža«, slovenskih »skrivnostik«.

Ko smo ob prijazni pomoči sodelavcev Zavoda SRS za statistiko zbirali in preverjali podatke, smo nalezeli na nadaljnjo značilnost Stojanovićeve metode: primerjave večidel teko na črti Slovenija — Jugoslavija. Jugoslovansko povprečje je pač povprečje, primerjati Slovenijo z njim ne more biti posem precizno že zategadelj, ker je v povprečju SFRJ razumljivo zajeta tudi Slovenija: torej primerjaš v nekem smislu Slovenijo s Slovenijo plus z drugimi republikami in pokrajinama.

To le ni nedolžna igrice

Debata o tem pa ne more biti zgolj statistično metodološka. To je hočeš nočeš — in prepričani smo, da avtor članka v reviji NIN tega res ni hotel — ustvarjanje vtisa: imamo Slovenijo in na drugi strani, razen nje imamo še Jugoslavijo.

Ali ni takšno ravnanje vsaj curek vode na mlin rezoniranja, češ mi Slovenci se nimamo s kom primerjati v Jugoslaviji. Kolikor toliko je znano, kdo se zateka k takemu rezoniranju in kdaj so nekateri iz takega rezoniranja poskušali napraviti politično smer.

Z drugimi besedami, pisanje o Sloveniji in Slovencih kot o nečem posebnem, neprimerljivem z drugimi jugoslovanskimi narodi, pač ni nedolžna igrice, vedro čtivo za vroče poletne dni.

Vrh tega se ne ujema z resničnostjo. Stevilne lastnosti in navade, ki jih avtor v NIN pripisuje Slovincem, najdeš tudi pri drugih narodih in narodnostih: ozimnice ne pripravljajo samo slovenske gospodinje in delavnih ljudi ne najdeš samo na Gorenjskem in kvečjemu še tja do Solle ...

Ja, stereotipi, prevneto posploševanje pri opisovanju ljudi in celo celih narodov so tvegana reč, drsnica so, na kateri ne veš, ali se boš mogel pravočasno ustaviti.

Tak stereotip je trditev o Slovincu, ki gara od zore do trde noči. O strogo planiranih postavkah v družinskem proračunu, »kot se strogo planira in razporeja delo v tovarniški dvorani«. A Stojanović gre še dlje: »Delovnega mesta (Slovenci — op. p.) ne zapuste niti tedaj, ko gre za fiziološke potrebe. To so vsakdanje muke ...«

Mojbog, kolega Stojanović, kje ste pa to staknili?! Škoda, da niste pogledali uradnih statističnih podatkov o produktivnosti dela. Kako je ta v Sloveniji narasla 1970 za 5,2%, naslednje leto za pet, leta 1972 za 4,8, lani pa samo za 3,1 odstotka. Ali pa primerjalnih podatkov. Produktivnost dela v industriji je v letih 1963 do 1972 naraščala s stopnjo 5,6 v Jugoslaviji, v Sloveniji ah 5,5. Srbiji po enaki stopnji in v ožji Srbiji s stopnjo 5,2.

Seveda, na produktivnost ne vpliva samo »muka« na delovnem mestu, pa vendarle: pretiravanje je primerno kvečjemu v majhnih dozah.

In ker prav gotovo obstoji vzročna zveza med rastjo produktivnosti in realnimi osebnimi dohodki, navedimo še podatke o tem: realni OD so v letih 1965—1972 naraščali v Jugoslaviji s stopnjo 5,6, Sloveniji 3,8, v Srbiji 5,4 in ožji Srbiji 5 odstotkov.

Slovenec je — po Petru Stojanoviću — ne samo garač, ampak tudi živi pravzaprav ne zna: »Kavarne obiskujejo poredko, večinoma ob koncu tedna«; »če vas bo Slovenec danes nepredvideno počastil s cvičkom, si bo jutri sebi priškrtnil to »radovoljstvo« in kar je še takih opažanj.

Ob tem in gornjem se nehote spomniš podnaslova v sobotni prilogi Dela pred slabimi tremi leti:

»Slovenci veljamo za delavno ljudstvo, četudi nimamo dokazov.« Podnaslov je bil posledica malo uspešnega iskanja podatkov o tem, kako izkoristimo svoj delovni čas.

Tu so še kakih šest let stari podatki, objavljeni v Delu, ko so na temo »koliko delamo« pisali Gregor Klančnik, Franc Ureč in dr. Janez Jeronšek. Tako beremo, da so raziskave v nekaterih industrijskih orga-

ntacijah pokazale, da »nekateri organizacijske skupine izrabljajo samo 60% in celo manj svojega delovnega časa« in da »administrativni uslužbenci in strokovne službe izkazujejo najnižjo izrabo delovnega časa.« Tako se je torej že tedaj pojavila novica o 60-odstotni izrabi delovnega časa, odstotek, ki so ga mi dan objavili kot značilnega za vso Jugoslavijo.

Teza o brezgrešnem, garaškem Slovencu

Nismo mogli dognati, ali so bile napravljene kakšne novejšje raziskave o izkoriščenosti delovnega časa na Slovenskem. Pa tudi če bi bile, najbrž ne bi potrdile proslule teze o brezgrešnem povprečnem Slovencu, ki mu roji po glavi samo garanje.

Razen stereotipa o neutrudno delavnem Slovencu smo v seriji NIN priča še stereotipu o Slovencu kot porabniku, postvarelemu bitju, vdanemu hiši, zmrzovadni skrini, obdanem z avtomobili in drugimi atributi porabniške družbe. To je »homo consumens, se pravi — človek, katerega poglavitni cilj je poraba in za katerega se je ves svet, so se vsa bogastva sveta spremenila v blago široke potrošnje«, kot je zapisal Erich Fromm.

In tako v člankih v NIN o Slovenicah kajpada ne najdemo podatkov o našem kulturnem standardu. Ker so morebiti vseeno poučni, navedimo nekatere iz knjige Družbeni razvoj SR Slovenije 1947—1972, ki sta jo pripravila Zavod SRS za planiranje in Zavod SRS za statistiko (Komunist, Ljubljana 1974).

Če upoštevamo, da je delež Slovenije v prebivalstvu SFRJ 8,4 odstotka, potem bi vsak natančnejši raziskovalec slovenske življenjske ravni postal pozoren na podatek, da od vseh knjig v knjižnicah 18,9 odst. odpade na Slovenijo. Ali: na 1000 prebivalcev premore Slovenija največ obiskovalcev gledališča: 291. Povprečje

za SFRJ je bilo leta 1972 — 178, Hrvatska je imela 181, Makedonija 203, ožja Srbija 245 obiskovalcev itn.

Gornjih podatkov seveda ne navajamo zato, ker bi menili, da sami po sebi demantirajo vtis o porabniškem slovenskem narodu, ki ga daje Stojanovičovo pisanje. Paš pa menimo, da taki podatki niso odveč, da bolj zaokrožijo podobo — kot če jih prezremo.

»Deset solvenskih skrivnosti« Petar Stojanović v reviji NIN začenja s poskusom orisa nacionalnega značaja Slovencev, pri čemer kliče na pomoč Pierra Daninosa, ki se je kot humorist izdatno ukvarjal z opisovanjem domnevnih ali resničnih tipičnih lastnosti nekaterih narodov. A zadrega je že v tem, ker je Daninos humorist, slaven in nadarjen, medtem ko Stojanovičev poskus aplicirati metodo francoskega humorista na Slovence zbledi v ne posebno duhovito formulo: Slovenec ima v glavi — »bržkonek, pripominja za vsak primer — hišo, vrtiček in skrinjo za globoko zmrzovanje. »Zelo verjetno pa tudi kozarec cvička.«

Igra hipotez, domnevic

Potlej se Stojanović že v naslednjem odstavku umakne, češ ti štirje elementi sicer nikakor niso naključni, vendar nikakor niso ilustracija slovenskega značaja (klicaj je naš).

Ta negotovost, želja, da bi prikazal tipičnega Slovenca in tipično slovenske značajske poteze, v isti sapi pa zatrdanje, da ne moremo govoriti o nacionalnem značaju, je včasih zabavna, kolikor pač lahko bralca razvedri zadrega; največkrat pa ni kaj več kot igra hipotez, domnevic.

In tako pride na dan, da je »cviček nekakšen simbol osebne skromnosti in želje, da bi od dela (najbrž od zaslужka od dela — op. p.) čim manj porabili.«

Takoj zatem se avtor odloči za širši razgled, odločno napove prihodnost Slovencev, vsaj kar se izbire pi-

jač tiče: »Gotovo je, da vodka in viski Slovenca ne bosta nikoli osvojila, ne zato, ker bi mu ne bila všeč, marveč zato, ker meni, da bi delal zaman, če bi učinke svojega dela za praviljal za luksuzne ništrce.«

Ce bi bilo to seveda res, če bi bil Slovenec tako varčen in zategadelj hočeš nočeš nasprotnik vodke in viskija, potem bi prodaja teh dveh žganic opešala še pred lansko drastično podražitvijo.

Tako pa ga pijemo še kar naprej. Morda manj viskija in vodke — vendar sploh ne predešem cviček.

In seveda nabiramo gobe. To je za avtorja očitno silno tipična lastnost nas Slovencev. Prav škoda, da ni opazil, da je za Slovence bistveno značilna lastnost, denimo, tudi nevenljiva ljubezen do Avsenikov. Da smo hribolazci. Da množično na radiu naročamo plošče po željah. Da kuhamo na štedilnikih Gorenje. Si brišemo roke z brisačami Paloma.

Kot vidite, smo nalašč prignali do absurdo takšno metodo iskanja tipičnosti v stilu, kaj—bi—naši—Slovenec—v—glavi. Po tej poti bi kdo lahko mirne duše zapisal: Slovenci so nori na transistorje. Za Slovenca je tipično, da pogosto je mesni doručak. Slovenec na izletu skoraj brez izjeme peče čevapčiče. Pogosto malica srbski pasulj. Slovenec najrajši sedi pred televizorjem. Slovenka najrajši bere Jano in lista Burdo. Slovenec je lovec, če že ni ribič. Slovenci in Slovenke čedalje več in čedalje bolj sede na sejah.

Take in podobne trditve so same po sebi bolj ali manj resnične; kažejo kolikor toliko značilne lastnosti našega žitja in bitja. Toda iz tega konati velikopotezne sodbe? To pa ne gre. To je početje za humoriste, ki pa morajo biti vsaj toliko duhoviti kot Pierre Daninos in George Mikes.

No, to je očitno uvidel ob koncu, v tretjem članku tudi Petar Stojanović. Brez ugovora, brez pomislekov je citiral sociologijo Staneta Saksida, ki zanika, da bi bila Slovenčeva delavnost posledica nacionalnega značaja.

Jože Sircelj

Ljubljansko DELO, 3.8.1974

Kaj vse morajo storiti TOZD v nekem podjetju

Pogosto z grajo pozivajo delovne organizacije, naj hitreje uskladijo svoje pravilnike za novo ustavo in zakoni. Vprašanje pa je, ali je zmeraj jasno, kako je to delo zapleteno, obsežno in resno? Ali zares mislijo na to, kaj vse je treba v tako kratkem času storiti in če je to glede na obsežnost mogoče dobro opraviti?

Prepisali smo sporazume in pravilnike, ki so jih v kratkem času sprejele ali pa jih še bodo temeljne organizacije združenega dela beograjske Ga-

lenike. Izbrali smo podjetje, kjer imajo dobre zglede samoupravljalске prakse.

To so dokumenti z naslednjimi skrajšanimi naslovi:

1. Statut temeljne organizacije združenega dela.
2. Samoupravni sporazum o medsebojnih odnosih delavcev v združenem delu.
3. Samoupravni sporazum o medsebojnih odnosih delavcev na področju varstva pri delu;
4. Samoupravni sporazum o izobraževanju in strokovnem izpopolnjevanju;
5. Samoupravni sporazum o medsebojnih odnosih delavcev v delitvi osebnih dohodkov;
6. Pravilnik o odgovornosti za kršitev delovne dolžnosti;
7. Pravilnik o pravicah in obveznostih v varstvu pri delu;
8. Pravilnik o odgovornosti delavcev v združenem delu;
9. Pravilnik o pravicah in obveznostih v strokovnem izpopolnjevanju;
10. Pravilnik o pravicah in obveznostih delavcev v združenem delu;
11. Pravilnik o sistematizaciji delovnih mest;
12. Pravilnik o sprejemanju pripravnikov;
13. Pravilnik o načinu udeležbe delavcev v delitvi osebnih dohodkov; (Obenem je bilo sprejetih devet dokumentov, ki se nanašajo na vso Galeniko).
14. Samoupravni sporazum o združevanju v delovno organizacijo;
15. Statut podjetja;
16. Samoupravni sporazum o urejanju medsebojnih odnosov podjetja in temeljnih organizacij;
17. Samoupravni sporazum o skupni funkciji podjetja;
18. Samoupravni sporazum o zaščiti;
19. Samoupravni sporazum o uporabi sredstev za skupne potrebe;
20. Samoupravni sporazum o nagradah za patente in drugo koristno delo;
21. Splošni akt o delavski kontroli;
22. Pravilnik o volitvah organov samoupravljanja, kolegialnih in izvršilnih organov.

Od meseca do meseca

TITO V ROMUNJI

Tito in Jovanka sta bila na "uradnem in prijateljskem" obisku v Romuniji od 8. do 11. julija. Z njima so bili predsednik vlade Džemal Bijedić, zunanji minister Miloš Minić, sekretar za zunanje odnose v izvršnem komiteju ZKJ Aleksandar Gličkov, predsednik vlade Srbije Dušan Čkrebić in drugi. Poleg Bukarešte so obiskali tudi Constanto in letovišča ob črnomoški obali. Jugoslavija in Romunija imata skupno mejo na Donavi, manjšine, komunizem, željo po neodvisnosti in strah pred Sovjetsko zvezo. Kot so poudarili v skupnem sporočilu, "je nadalje izkoriščanje hidroenergetskih zmogljivosti na skupnem sektorju Donave, ki ima za gospodarstvo obeh držav velik pomen, nov prispevek k plodnemu sodelovanju med SFRJ in SR Romunijo. V tem cilju bosta obe strani storili nadaljnje napore za optimalne rešitve, da bi pospešili začetek del na Donavi."

Glede manjšin sta predsednika Tito in Ceausescu izhajala "iz načela enakopravnosti, spoštovanja suverenosti, ozemeljske celovitosti in nevmešavanja v zadeve drugih" in menila, "da je vprašanje narodnosti občanov prizadetih držav notranja zadeva vsake izmed njih. Obenem ocenjujeta da, narodnosti obeh sosednjih držav morajo vsebolj postajati mostovi zблиževanja in stalnega utrjevanja prijateljstva med jugoslovanskimi in romunskimi narodi." Potrdila sta "svoje prepričanje, da je za zagotovitev miru in varnosti na mednarodnem področju nujno graditi odnose med državami in narodi na doslednem uveljevanju načela spoštovanja narodne neodvisnosti, suverenosti in ozemeljske nedotakljivosti, popolne enakopravnosti in vzajemne koristi, nevmešavanja v notranje zadeve drugih držav, neuporabe sile in grožnje s silo in reševanje sporov po mirni poti." Podprla sta konferenco o evropski varnosti in sodelovanju in se izrekla za splošno razorožitev, "predvsem pa jedrsko."

Tito je seznanil Ceausesca z dejavnostmi nevrščenih držav. "Predsednika pozdravljata politiko nevrščenosti kot pomemben dejavnik v boju proti imperIALIZMU in hegemonizmu, za neodvisnost in enakopravnost vseh držav, mir in aktivno miroljubno sožitje, demokratizacijo mednarodnih odnosov, politični, gospodarski in družbeni napredek v svetu." Zavzela sta se za zmanjšanje razlik med razvitimi in nerazvitimi državami, za mir na Bližnjem vzhodu, za podporo boju ljudstev Vietnam, Kambodže in Laosa, za zedinjenje Koreje in za odpravo kolonializma, kot je ob takih prilikah običajno. "Z zadovoljstvom sta ugotovila, da se uspešno sodelovanje med partijama razvija na načelih neodvisnosti, enakopravnosti, nevmešavanja in odgovornosti vsake partije pred svojim delavskim razredom". Oba sta bila z rezultati srečanja zadovoljna je rečeno v skupnem sporočilu.

OBISKI S POLJAKI

Prvi sekretar poljske partije Gierek je bil v

začetku julija na počitnicah v Jugoslaviji in je 7. julija obiskal Tita v Beogradu.

Edvard Kardelj je bil na zasebnem obisku na Poljskem od 27. junija do 5. julija. Pogovarjal se je z Gierekom in drugimi in je bil obisk "ploden".

10. julija je Kardelj z ženo odpotoval na "neuraden obisk" v Egipt in se je tam mudil pet dni. Med drugim se je pogovarjal s Sadatom.

PRESEDSTVO ZKJ

V Beogradu je bila 9. julija prva seja predsedstva CK ZKJ, ki ji je predsedoval Stane Dolanc, sekretar izvršnega komiteja. Na seji so poslušali referat predsednika Mike Špilja "o družbeni vlogi, nalogah in organiziranju sindikatov." Špiljak je povedal, da v sindikatih že dobro leto pripravljajo dokument o prihodnji organizaciji in nalogah, a spomladi se v razpravi v forumih niso mogli zediniti. Potem so ga še dvakrat predelali in ga zdaj predlagajo predsedstvu ZKJ, a "z jasnostjo stališč in preciznostjo formulacij v tem dokumentu tudi v sindikatih še niso čisto zadovoljni." Prerekali so se glede št evila sindikatov in končno "dosegli soglasje," da bosta Slovenija in Hrvatska "verjetno" imeli več strokovnih sindikatov, vse druge republike in zvezni odbori pa "se bodo verjetno odločili, tako vsaj zdaj kaže, da bi ostali pri sedanjih šestih sindikatih," znotraj teh pa bi organizirali "grupacije in medgrupacijske odbore." Špiljak je dejal, da želijo s tem dokumentom "usmeriti dejavnost sindikatov v uresničevanje ustave in sklepov kongresa" in pripraviti podlago za kongres, ki bo decembra letos. "Zelo različna so bila mnenja o načinu in obliki organiziranja sindikatov in zveze sindikatov, še bolj pa o nazivih za posamezne forme in forume. Vrh tega je v praksi precej nejasnosti o pristojnosti - kaj naj delajo sindikati, kaj pa zveze sindikatov." S tem dokumentom pa so uskladili vse organizacijske oblike in vse nazive, je povedal Špiljak.

Doronjski je dejal, da mora biti sindikat "še aktivnejši dejavnik v reševanju notranjih dilem, sporov in navskrižij v sistemu družbenogospodarskih odnosov, v združenem delu, delovanju vseh ustavnih institucij in v socialističnih odnosih med delovnimi ljudmi." Ta načela bi bilo treba izoblikovati do kongresa. Predsedstvo je sklenilo, naj bo izvršni komite seznanjen z vsemi tekočimi vprašanji s tega področja. To se pravi, da bo zdaj Dolanc s svojo težko organizacijsko roko napravil red.

Predsedstvo je tudi ustanovilo štiri komisije. Josip Vrhovec bo predsednik komisije za idejno in teoretično delo v ZKJ in idejna vprašanja na področju izobraževanja, znanosti in kulture; Roman Albreht bo predsednik komisije za družbenopolitični sistem in mednacionalne odnose; Milutin Bajtović predsednik komisije za družbenogospodarske odnose; Boško Šiljegović pa predsednik komisije za upravna in finančnomaterialna vprašanja.

IK O INFORMIRANJU

Izvršni komite predsedstva CK ZKJ je 17. julija v Beogradu obravnaval "aktualna politična vprašanja informiranja delegatov in delegacij" in "sistem informiranja v naši družbi v celoti." Na seji so poudarili da

je "oblikovanje ustreznega sistema informiranja na enotnih načelih. . . prednostna družbena in politična naloga." Sedanji sistem "ne ustreza potrebam družbe, kakovost informiranja je premajhna, obstajajo nevarnosti manipuliranja, zapiranja itd., kar je voda na mlin teokratizma ter liberalističnih in drugih idejnopolitičnih teženj in njihovih nosilcev." Delovna skupina pri komiteju pripravlja idejnopolitično podlago za izdelavo sistema informiranja. Načela je treba "došledno uveljaviti v enotnem sistemu informiranja, zlasti na področju dnevnega tiska, radia in televizije."

TITO V ZAGREBU

Tito je bil sredi julija nekaj dni v Zagrebu in se je 16. julija skoraj dve uri pogovarjal s političnim aktivom Zagreba v veliki novi koncertni dvorani. Spet je poudaril enotnost zveze komunistov in ponovil, da morajo biti komunisti "navzoči povsod, povsod morajo dati pečat socialističnemu razvoju. Kajpada ne gre za nobeno poveljevanje, temveč gre za vzgojo, toda v praksi, v dejanjih." Po sprejemu ustave in sklepov x. kongresa ZKJ so "protijugoslovanski elementi zunaj države malo povesili svoj greben. Razumljivo je, da je enako tudi s tistimi, ki delujejo proti Jugoslaviji znotraj naših meja, vendar pa nam je s temi sedaj lažje, saj ta njihov greben še kako lahko znižamo."

Tito je precej govoril o zunanji politiki, poudaril neuvrščenoost in ponovil stare poglede o Bližnjem vzhodu in Čilu. Omenil je tudi Ciper, kjer je 15. julija prišlo do vojaškega udara. "Za tem seveda stoji neka druga država, gre za tuje vmešavanje. . . Kaj pa pravzaprav pomeni ta udar? Pomeni napad na neuvrščeno državo, ki je bila zvesta skupini neuvrščeni in ki je sodelovala v vsaki akciji. Predsednik Makarios je bil zelo zvest politiki neuvrščeni. S tem napadom hočejo na nek način oslabilo neuvrščene države same. . . Takšna nepremišljena dejanja, za katerimi stojijo reakcionarne sile, so lahko usodna za nadaljnji razvoj položaja v svetu. To pomeni, da ne bomo na lahek način dosegli ravnotežje in zagotovili evropsko varnost itd. Vse to se lahko zaplete," je rekel Tito.

CIPRSKI ODMEVI

Še istega dne 15. julija, ko je ciprska nacionalna garda izvedla državni udar, je jugoslovanska zvezna vlada izdala sporočilo, v katerem, "izražajoč ogorčenje jugoslovanske javnosti, najostreje obsoja napad na neodvisnost prijateljske republike Ciper, zakonito vlado in predsednika Makaria." Ta napad "najneposredneje ogroža mir in varnost, zlasti v Sredozemlju in Evropi, in vnaša nove elemente zaostritve v to zelo pomembno in kočljivo območje v svetu. Oborožena intervencija, ki poteka ob neposrednem sodelovanju častnikov tujih oboroženih sil, postavlja ciprski naroda pred nove, hude preizkušnje in ustvarja možnosti za ponovno izzivanje k medsebojnemu prelivanju krvi. Očitno gre za grobo vmešavanje v notranje zadeve suverene, neodvisne države," ki se že dolga leta bojuje za mir in sodelovanje, je izjavil zvezni izvršni svet.

Tito je naslednjega dne, 16. julija, izdal

formalno izjavo, v kateri pravi, da "poskus državnega udara na Cipru, za katerim stoji neka tuja država, pomeni najbolj grob napad na neodvisnost, suverenost in nedotakljivost ciprske republike, njene vlade in predsednika Makaria. Narodi Jugoslavije najodločneje obsojajo ta gnusni napad," izjavlja Tito. "Z najglobljim ogorčenjem sem sprejel novico, da so pučisti svojo zločinsko akcijo usmerili predvsem v fizično likvidacijo mojega velikega prijatelja in prijatelja Jugoslavije, predsednika Makaria - tega simbola osvobodilnega boja ciprskega ljudstva, uglednega bojevnika za enakopravne in demokratične odnose v svetu, izpričanega pristaša politike neuvrščenoosti od prvega dne neodvisnosti njegove države." Titu se je zdela nevarnost "še toliko večja, ker je do nje prišlo v vzhodnem Sredozemlju, v neposredni bližini žarišča krize na Bližnjem vzhodu, ki še naprej bremeni mednarodne odnose, ogroža mir in varnost." Tito je obljubil, da bo Jugoslavija "storila vse, da bodo Združeni narodi, neuvrščene in druge prijateljske države izkazali ciprskemu ljudstvu in vladi vso podporo in mu pomagali braniti svobodo in neodvisnost."

Vzgladu z vrha so seveda sledili tudi oni spodaj. Ogorčenje in obsodbe nad prevratom so izrazili zvezna konferenca SZDLJ, predsedstvo zveze borcev, predsedstvo sveta zveze sindikatov in drugi. Vsi so se pozabili zahvaliti Angležem, da so Makaria rešili s Cipra.

TURŠKI NAPAD

Ko so turške čete 20. julija izkrcale na Cipru, je jugoslovanski zvezni sekretariat za zunanje zadeve dal izjavo, v kateri je ponovil obsodbo "agresivne akcije grških vojaških sil," ki krši neodvisnost in suverenost Cipra, "Varnostni svet pa doslej ni mogel učinkovito delovati. V takem položaju je prišlo do turške vojaške akcije na Cipru. Turška vlada je uradno sporočila, da je namen turške vojaške akcije na Cipru obnoviti stanje pred tujo intervencijo ter zagotoviti Cipru neodvisnost, suverenost, ozemeljsko nedotakljivost in ustavni red. Jugoslavija je prepričana, da je edina pot k odstranitvi posledic agresije s strani grških vojaških sil, da se čimprej obnovi popolna neodvisnost in suverenost republike Ciper ter omogoči zakoniti vladi predsednika Makaria uveljaviti ustavne pravice, kar vključuje umik tujih vojaških sil s Cipra. . . Jugoslavija sodi, da so Združeni narodi in še posebej Varnostni svet dolžni sprejeti nujne ukrepe, ki bodo Cipru v tem smislu zagotovili in zjamčili ublažitev krize." Uradna izjava ni vsebovala niti rahlega opomina zaradi turškega napada.

20. julija zvečer se je na Brionih sestalo predsedstvo SFRJ pod vodstvom Tita in razpravljalo o Cipru ter položaju v Sredozemlju.

In potem je jugoslovanska vlada podražila živila.

DRAŽJA ŽIVILA

"V skladu s sistemom in politiko cen je zvezni izvršni svet v dogovoru z republikami in pokrajinama sklenil, da se z 21. julijem zvišajo cene moke, kruha, sladkorja, jedilnega olja, kave in cigaret," so naznačili. Črni kruh se je podražil za 39%, polbeli za 46% in beli za 51%. Pojasnevali so, da je bila podražitev

neizogibna, ker so nove cene pšenice oblikujejo po troškovnem načelu. Za kilogram mehke pšenice bodo pridelovalci dobili 2,10 din namesto 1,40 din, oziroma 50% več, za kilogram trde pa 2,30 din namesto 1,50 din, oziroma 53% več kot lani. Sladkor se podraži za 22% in jedilno olje za 20%. Kava je za 5% dražja, Cigarete so dražje za 9 do 14%.

Izračunali so, da bodo te podražitve brez kave in cigaret dvignile življenske stroške za 2,81%; za družine, kjer pijejo kavo in kadijo, pa se stroški dvignejo za 3,26%, kar je lep skok od sobote do ponedeljka.

Predsedstvo sveta zveze sindikatov Jugoslavije je podprlo odločitev o podražitvi, "obenem pa je sklenilo, da se je treba takoj lotiti nujnih ukrepov za zaščito življenske ravni delavcev." Menilo je, da je treba povišati otroške dodatke, nadomestilo za nezaposlene, pokojnine in minimalne osebne dohodke, "Predsedstvo se zavzema tudi za dolgoročno zaščito življenske ravni in prav zato bi se morali dogovoriti o sistemu kompezacij določenih proizvodov."

Sekretariat predsedstva zvezne konference Socialistične zveze so tudi seznanili s podražitvijo. Ugotovili so, "da so navedena podražitve posledica povečanja stroškov poslovanja v kmetijstvu, potrebe po uskladitvi cen z drugimi cenami in vpliva svetovnega tržišča. Menili pa so, da je potrebna najširša dejavnost organiziranih sil naše družbe, da bi na področju gospodarjenja in na tržišču uporabljali takšne ekonomske rešitve, s katerimi bi...premostili težave in preprečili nezaželene posledice, ki bi utegnile nastati, če bi vso zadevo prepustili stihiji," kot je bilo rečeno v sporočilu o seji.

Skrb za življensko raven, ogroženo s podražitvami, so zvalili na republike in pokrajine. Slovenska vlada je na seji 23. julija obravnavala ukrepe, ki naj ublažijo posledice podražitve. Proporočila je, naj se povečajo osebni dohodki. "Pri tem naj bi posebna skrb veljala tistim osebnim dohodkom, ki so pod povprečjem," je rečeno v sporočilu sekretariata za informacije. Obravnavala je možnosti za povečanje otroškega dodatka in nadomestil za bolezensko odsotnost. Priporočila je občinskim skupščinam, "da skušajo najti možnosti za primerno povečanje družbenih denarnih pomoči vsem najbolj ogroženim prejemnikom." Republiška skupščina naj bi po hitrem postopku dopolnila zakon o najmanjšem dohodku, tako da bi bil izvršni svet pooblaščen, da ta dohodek poveča z odlokom.

Skupščina skupnosti pokojninsko-invalidskega zavarovanja je 25. julija sklenila, da se bodo pokojnine v Sloveniji s 1. avgustom povečale za 5% in 45 din, a povečanje bodo izplačali s septembersko pokojnino. Povprečju pomeni to za 8%.

GOSPODARSTVO V SKUPŠČINI

Na prvem delovnem zasedanju obeh zborov skupščine SFRJ v Beogradu 23. julija je podpredsednik zveznega izvršnega sveta dr. Berislav Šefer podal referat o gospodarskem položaju in nalogah gospodarske politike. Pohvalil se je, da je v prvih petih mesecih tega leta industrijska proizvodnja narasla za 9,7%, izvoz je večji za 15% in uvoz za 16%, denarni prejemki prebivalstva

so se povečali za 37%, realni osebni dohodki pa za 10%, a zaposlenost narašča po 4% stopnji. Šefer je omenil, da se "v zadnjih dveh mesecih pojavlja težnja po rušenju globalnega gospodarskega ravnotežja," skupno povpraševanje namreč narašča hitreje od skupne ponudbe. Glavni dejavnik je pospešena rast vseh oblik notranje porabe, osebne, skupne in investicijske, "glede na pojemajočo dinamiko rasti proizvodnje in vse bolj omejene možnosti uvoza." Proizvodnja je namreč zadela ob mejo, kjer neuravnovešenost proizvodnih zmogljivosti ne dopušča boljšega izkoriščanja. "Raven učinkovitosti gospodarjenja je torej v celoti nizka. Rezultati, ki jih dosegamo z investiranjem v gospodarski razvoj so nezadovoljivi." Poglavitni vzrok se Šeferju zdi pomankanje skupne razvojne politike.

Šefer je potožil, da bo primanjkljaj v plačilni bilanci letos znašal približno \$720 milijonov. Samo povečanje cen nafte bo stalo Jugoslavijo \$600 milijonov. Kot vzrok je Šefer navedel "opravičen boj za pravičnejšo mednarodno delitev dohodka." Uvozne cene so se povečale za 54% in izvozne za 34%. Da bi si pomagali, je treba spodbuditi izvoz in se "lotiti ukrepov za racionalnejši uvoz." Letošnji primanjkljaj v plačilni bilanci bodo delno krili z zmanjšanjem deviznih rezerv, ki pa ne bodo padle pod \$1,200 milijonov, delno pa s tujimi posojili. Na domačem trgu so cene "brez dvoma najbolj zapleteno in najbolj nestabilno področje." Cene industrijskih proizvodov so naraščale "zelo intenzivno" v prvi polovici leta. Zdaj bi morali "vsi družbeni dejavniki...storiti veliki napor, da se odpravi splošni pritisk na povečanje cen, ki s seboj prinašajo elemente stihije." Cene so "ne samo temeljno gospodarsko vprašanje, marveč tudi socialno in politično." Prihodnje leto je treba odgovornost za cene "v večji meri" naložiti "samoupravnem združenemu delu." Šefer je pripravil referat pred podražitvijo živil in je zato poročal o "mirnejši rasti" cen kmetijskih pridelkov in življenskih stroškov. Referat je bil dostavljen vsem delegatom, v govoru na seji pa je Šefer pojasnjeval, da je bila podražitev "v načrtu za letos" in sodi "v okvir dogovorjene gospodarske politike in družbenega dogovora o politiki cen v tem letu."

MINIĆ O CIPRU

Na skupni seji obeh zborov skupščina SFRJ 23. julija je zvezni sekretar za zunanje zadeve Miloš Minić govoril o ciprski krizi. "Jugoslavija meni," je dejal, "da je kriza nastala zaradi intervencije grških oboroženih sil na Cipru in da odgovornost za to in za vse posledice te intervencije zadene grško vlado." To stališče so uradno sporočili grški vladi in seznanili z njim tudi druge. "Nastal je nevaren položaj, spričo katerega je mogoče pričakovati, da bo Turčija vojaško reagirala na poskus nasilne spremembe stanja na Cipru. Turški vladi smo uradno dali na znanje, da pričakujemo, da je dejanski cilj turške akcije ponovna vzpostavitve prejšnjega stanja, to se pravi neodvisnosti, suverenosti, ozemeljske nedeljivosti in ustavnega reda na Cipru... Prepričani smo, da lahko samo neodvisni in neuvrščeni Ciper, brez tujega varuštva in z urejenimi

odnosi med grško in turško narodno skupnostjo, nastopa kot dejavnik miru, stabilnosti in sodelovanja v tem področju," je dejal Minić.

KULTURNE VESTI

Okoli 120 slušateljev iz domala vseh koncev sveta se je udeležilo 10. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture, katerega je pripravil oddelek za slovanske jezike filozofske fakultete ljubljanske univerze. Na prvem takem seminarju pred desetimi leti je bilo 30 udeležencev. Na letošnjem seminarju je bilo 20 predavanj in sicer jezikovnega, literarno zgodovinskega in splošno kulturnega značaja. Poleg tega so bile še lektorske vaje prilagojene trem stopnjam poznavanja slovenščine. Seminaristi so tudi imeli priliko iti na strokovne ekskurzije, vključno v Vrbo in v Soško dolino.

Ljubljanski dirigent Bogo Leskovic se je nedavno vrnil z več kot dvemesečne turneje po Avstraliji. Gostoval je v Melbourne in Sydneyju.

O OSEBNIH IMENIH (Zaključek z 8. strani)

Drugo: s pokristjanjenjem nismo dobili nemška imena. 400 do 500 let so naši predniki umirali in odhajali na drugi svet s svojimi lastnimi osebnimi slovenskimi imeni. Šele v 14 - 15 stoletju so nam, gotovo s silo (pisec sam pravi) dali, odnosno krščevali otroke z nemškimi

besedami (imeni), ki jih naš človek ni razumel niti znal izgovarjati. Zgodovina ve, da smo mi Slovenci bili krščeni že takrat, ko je veliko germanskih plemen bilo še poganskih. Nemci so kar hitro napolnili rimski santoral s svojimi imeni, v katerem ni bilo nikoli prostora za enega Boruta ali Gorazda, pa tudi ne za Slavomira ali Miroslove kot ne za Bogoljuba.

Tretje: ogromna večina teh danih imen niso latinska, kot pravi "td", ampak so germanska.

Četrto: prvi kristjani niso imeli svetnikov in so bili zgledni kristjani. V sami Italiji zgodovinarji še danes ne morejo razložiti, kje je pobožna mati sv. Frančiška našla ime svojemu otroku. Pa ga je duhovnik le tako krstil in je otrok postal eden najbolj zglednih kristjanov in svetnikov v celem krščanskem svetu.

Peto: tudi danes dela Cerkev napako, krivico in silo vsem poganskim domačinom, ko jim pri krstu ne pusti in ne pravzame vsa domača imena, če po pomenu nima kakšen nemaren smisel.

Zalostno je da današnji Slovenci doživljamo že drugo "Svobodo" in slovenska cerkev ni v tem smislu ukrenila ničesar. Prav nasprotno. Vprašujem se, če bo "tretja Slovenija" res nekoč svobodna. B.R.

Zaradi dolgih aktualnih ponatisov iz domovinskega tiska, smo bili mnjenja, da je treba združiti dve številki v eno. Spričo obilice branja, ki pa je vsled uporabe kovinskih plošč in ne polplastičnih masterjev, prizadelo tudi Klicov žep, naročniki gotovo niso materialno prikrajšani. Ur.

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo in uprava: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel. 01-363 5097

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga SLOVENSKA PRAVDA, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Anglija:	1.80	Francija:	20.-	Nemčija:	16.-
Avstralija:	4.00 (7.00)	Italija:	2500.-	Švedska:	20.-
Avstrija:	70.-	Kanada:	5.00 (8.50)	U.S.A.:	5.00 (8.50)

Ostale evropske dežele: 1.5 funt sterlinga v odgovarjajoči valuti.

Južna Amerika: 1.5 funt sterlinga (3 funti) odn. odgovarjajoča valuta.

Poverjeniki:

Južna Amerika: Simon Rajer, 'Emona', Tucuman 1561 7.p.Dto.49, Buenos Aires

Sev. Amerika: Tine Kremžar, 11047 - 110 St., Edmonton, Alta., Kanada

Evropa: Naročnina plačljiva z mednarodno pošto nakaznico po navodilu uprave.

V Trstu je KT na prodaj v Chiosco Tranvie Opicina na Trgu Oberdan